

Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal

Werkingsverslag 2008-2009

Woord vooraf

Sinds op 26 april 2006 de Vlaamse Gebarentaal (VGT) door het Vlaams Parlement erkend werd als “de visueel-gestuele natuurlijke taal die gebruikt wordt door Dove¹ mensen en Vlaamse Gebarentaalgebruikers in de Vlaamse Gemeenschap en in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad”, werd 26 april een feestdag in de Vlaamse Dovengemeenschap. De verwachtingen waren en zijn dan ook hooggespannen. Enerzijds voorzag het decreet in maatregelen voor onderzoek naar en ontwikkeling en verspreiding van VGT. Hiervoor wordt sinds 2008 een expertisecentrum rond VGT, de vzw Vlaams GebarentaalCentrum, erkend en gesubsidieerd en is er jaarlijks een bescheiden subsidiëring voorzien voor informatieve en sensibiliserende projecten rond VGT. Anderzijds werd in het decreet ook de oprichting en de werking van een Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal voorzien.

De Vlaamse Gebarentaal en de Vlaamse Dovengemeenschap hebben reeds een lange weg afgelegd. De eerste dovenscholen in Vlaanderen werden opgericht in de eerste helft van de negentiende eeuw. Daar werden toen de prille zaadjes van de Vlaamse Gebarentaal uitgestrooid. In onze westerse context fungeerden dovenscholen immers als wieg van Dovengemeenschappen en de ermee gepaard gaande gebarentalen. Veel westerse Dovengemeenschappen kenden toen een periode van absolute bloei met een onmiskenbare ontvoogding en zelfontplooiing van hun leden dankzij het gebruik van de lokale gebarentalen. Daar kwam een einde aan toen in 1880 op het befaamde Congres van Milaan beslist werd dat gebarentalen geband moesten worden uit dovenscholen. Niettemin bleken gebarentalen onmogelijk uit te roeien en bleven ze een bloeiend ondergronds bestaan leiden, zo ook de Vlaamse Gebarentaal. In de laatste decennia van de twintigste eeuw is er een kentering gekomen en hebben we een heropleving gekend van de westerse Dovengemeenschappen en hun gebarentalen en ook in Vlaanderen is dat duidelijk te zien geweest. Geleidelijk aan stond (en staat) de Vlaamse samenleving meer open voor het unieke karakter van Vlaamse Gebarentaal en werd/wordt ze meer en meer gewaardeerd. De erkenning in 2006 vormt hier een schitterend voorbeeld van.

Het is de taak van de Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal om ervoor te zorgen dat die positieve trend verder gezet wordt. Daartoe heeft ze het afgelopen jaar al enkele voorzetten gegeven, maar die zullen in de komende jaren zeker nog omgezet moeten worden in doelpunten. Een ruimere bekendheid van de Vlaamse Gebarentaal en de Vlaamse Dovengemeenschap in de Vlaamse samenleving, en in het bijzonder bij de Vlaamse beleidsmakers, is dan ook een aspect waar deze Adviescommissie zeker zal moeten aan werken. Met dit jaarverslag, waarin gerapporteerd wordt over de activiteiten van het eerste werkjaar van de commissie, wordt geprobeerd om daar in enige mate op in te spelen.

Prof. Dr. Mieke Van Herreweghe
Voorzitter van de Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal

¹ Wat is het verschil tussen Doof en doof? De noemer doof refereert naar de graad van gehoorverlies van een persoon. Een dove persoon kan niet horen. Een Doof persoon is een trots gebruiker van de gebarentaal, kent de geschiedenis van de dovencultuur, maakt deel uit van die unieke cultuur en komt op voor zijn/haar (taal)rechten. Niet alle doven zijn Doof. (Uit: <http://www.fevlado.be/faq.aspx>, geconsulteerd op 6 mei 2010)

Inhoudsopgave

Woord vooraf	3
Inhoudsopgave	4
1. Inleiding	5
2. Opdracht	7
3. Samenstelling	8
4. Werking	9
<i>4.1. Besproken thema's en geformuleerde adviezen</i>	<i>9</i>
<i>4.2. Organisatie, middelen en enkele cijfers</i>	<i>15</i>
5. De toekomst.....	16
Lijst van bijlagen	18

1. Inleiding

Dit is het eerste werkingsverslag van de Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal. Bij wijze van introductie lijkt het ons nuttig en zinvol een korte toelichting te geven bij de Vlaamse Gebarentaal, de Vlaamse Dovengemeenschap en het decreet² dat de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal regelt. Voor een uitgebreidere inleiding over Vlaamse Gebarentaal en de totstandkoming van het decreet verwijzen wij naar de toelichting bij de erkenning van Vlaamse Gebarentaal (bijlage 1). Deze tekst hoort bij het verzoekschrift dat werd ingediend bij het Vlaams Parlement voor de erkenning van Vlaamse Gebarentaal³. Op 26 april 2006 werd de culturele erkenning van Vlaamse Gebarentaal als taal in Vlaanderen door het Vlaams Parlement goedgekeurd. 26 april geldt binnen de Vlaamse Dovengemeenschap als de verjaardag voor de erkenning van VGT.

Gebarentalen zijn, net als gesproken talen, volwaardige talen: ze beschikken over een eigen lexicon (de gebarenschat) en grammatica. Zo ook de Vlaamse Gebarentaal, afgekort: VGT. VGT is de eerste en natuurlijke taal van de Vlaamse Dovengemeenschap. Vlaamse Gebarentaal is een volwaardige taal, zoals het Nederlands, maar is geen afgeleide van die gesproken taal. Gebarentalen zijn nationaal en elk land heeft dus een eigen gebarentaal. Gesproken Nederlands is de taal van Vlaanderen en Nederland, terwijl VGT enkel in Vlaanderen gebruikt wordt. Het decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal stelt het als volgt:

“De Vlaamse Gebarentaal, afgekort VGT, is de visueel-gestuele natuurlijke taal die gebruikt wordt door Dove mensen en Vlaamse Gebarentaalgebruikers in de Vlaamse Gemeenschap en in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad. Dove mensen behoren tot de linguïstisch-culturele minderheidsgroep waarvoor de Vlaamse Gebarentaal een identificerende rol speelt.”⁴

Deze formulering legt de link tussen VGT en de Vlaamse Dovengemeenschap en Dovencultuur. De erkenning van VGT, de link met de gemeenschap die deze taal gebruikt en de verwijzing naar de taal als essentieel onderdeel van Dovenidentiteit en dus ook -cultuur in Vlaanderen, betekenen een versterking voor het discours dat stelt dat doofheid niet als een te bestrijden medisch probleem (‘gebrek’) dient benaderd te worden, maar vanuit een cultureel-linguïstische invalshoek.

Het decreet bevat maatregelen voor onderzoek naar en ontwikkeling en verspreiding van VGT⁵ door middel van de erkenning en subsidiëring van een kennisknooppunt rond VGT (vzw Vlaams GebarentaalCentrum, www.vgtc.be). Het decreet voorziet ook een regeling voor informatieve en sensibiliserende projecten rond VGT⁶.

2 Decreet van 5 mei 2006 houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal (Belgisch Staatsblad van 17 juli 2006), ofwel: het decreet VGT.

3 Zie ook het verslag van de hoorzitting van de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media van 17 mei 2005 naar aanleiding van het ingediende verzoekschrift, stuk 322 (2004-2005), nr. 1; <http://jsp.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2004-2005/g322-1.pdf>

4 Decreet VGT, artikel 2.

5 Decreet VGT, artikel 6.

6 Decreet VGT, artikel 7.

Naast de erkenning van VGT en de twee financiële ondersteuningsmaatregelen die in het decreet zijn opgenomen, regelt het decreet ook de oprichting en werking van een adviescommissie.

Deze commissie kwam voor het eerst samen in oktober 2008. Aangezien de commissie pas tegen het eind van 2008 geïnstalleerd werd, is er van de werking in 2008 geen jaarverslag gemaakt. Huidig verslag bevat dus de werking van de commissie vanaf begin 2008 tot eind 2009. Tot slot geven wij nog een korte blik op de werking zoals die zich in 2010 verder zal ontwikkelen.

2. Opdracht

De commissie heeft als opdracht:

“adviezen uit te brengen en voorstellen te formuleren in verband met alle aangelegenheden die betrekking hebben op of een weerslag kunnen hebben op het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal. De commissie formuleert deze adviezen en voorstellen op eigen initiatief, op aanvraag van het Vlaams Parlement of van de Vlaamse Regering.”⁷

Aangezien Vlaamse Gebarentaal gebruikt wordt in alle mogelijke omgevingen waar men taal gebruikt, is het werkingsdomein van de commissie erg uitgebreid. Hoewel de minister bevoegd voor Cultuur belast is met de uitvoering van het decreet, zijn er heel wat andere beleidsdomeinen waarbinnen VGT aan bod komt. Het beleid binnen bijvoorbeeld de domeinen Cultuur, Onderwijs, Welzijn, Werk, Media en Gelijke Kansen, kan van belang zijn voor het gebruik van VGT.

De commissie heeft tot op heden vooral op eigen initiatief gewerkt en adviezen uitgebracht. Vanaf het begin van 2010 heeft de commissie, via mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister bevoegd voor onder meer Cultuur, alle ministeriële kabinetten uitgenodigd om als waarnemer de commissievergaderingen bij te wonen. De commissie hoopt op deze manier informatie over haar werking breder te verspreiden. Meer kennis over het bestaan en de werking van de commissie zou ook moeten leiden tot meer adviesvragen van de leden van het Vlaams Parlement en/of de Vlaamse Regering.

⁷ Decreet VGT, artikel 3, §1.

3. Samenstelling

Bij de samenstelling van de commissie dient er met een groot aantal zaken rekening gehouden te worden⁸. Naast de klassieke regeling voor de man/vrouwverhouding die bepaalt dat er maximaal 2/3e van de commissieleden van hetzelfde geslacht mogen zijn, is het ook verplicht om leden te benoemen zodat er telkens minstens één commissielid benoemd is dat één of meerdere van volgende categorieën vertegenwoordigt:

- verenigingen van dove gebarentaalgebruikers;
- ouders van dove kinderen die Vlaamse Gebarentaalgebruikers zijn;
- scholen voor buitengewoon onderwijs type 7;
- lesgevers Vlaamse Gebarentaal;
- tolken Vlaamse Gebarentaal;
- taalkundigen met expertise op het vlak van gebarentaalonderzoek.

De commissie dient ook voor minstens de helft uit Dove leden te bestaan.

Begin 2008 werd een openbare oproep gelanceerd voor kandidaten voor de Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal in het Staatsblad, in twee edities van het dagblad 'Metro' en via een gerichte mailing naar de gekende dovenorganisaties en -clubs. Tegen 1 maart 2008 ontving de administratie 40 kandidaturen.

In juli 2008 besliste toenmalig minister van Cultuur over de samenstelling van de commissie. De installatievergadering vond plaats op 16 oktober 2008 en het mandaat van de leden loopt tot eind 2012. Als bijlage wordt een lijst gevoegd met de namen van de commissieleden, datum van benoeming of vertrek en met vermelding tot welke categorie zij behoren.

In de vergadering van 16 februari 2009 werd Mieke Van Herreweghe tot voorzitter verkozen en Eddy Eeckhoudt tot ondervoorzitter.

Florim Zekiri, Luc Grootaardt, Maria Claes en Sara Geudens verlieten de commissie in 2009. Kathleen Vercruyse en Isabelle Smessaert werden in datzelfde jaar verwelkomd als nieuwe leden. De twee overblijvende mandaten werden begin 2010 ingevuld.

⁸ Decreet VGT, artikel 3.

4. Werking

4.1. Besproken thema's en geformuleerde adviezen

Op de agenda van de commissievergaderingen kwamen volgende punten aan bod:

4.1.1. Huishoudelijk reglement

Zoals in het decreet voorzien⁹, legt de commissie een huishoudelijk reglement vast dat ter goedkeuring aan de Vlaamse minister van Cultuur voorgelegd werd. In de loop van 2009 werd nog een wijziging aan dit reglement voorgesteld (bijlage 3).

4.1.2. Voertaal van de commissie

Gegeven de erkenning van VGT en de samenstelling van de adviescommissie VGT werd ook nagedacht over wat de voertaal tijdens de commissievergaderingen zou zijn. Hierin werd besloten dat de commissie vergadert in VGT en gesproken Nederlands. Een vlotte communicatie wordt gewaarborgd door steeds twee hoog gekwalificeerde tolken VGT in te schakelen. De commissie stelde een lijst samen van voorkeurtolken.

In het kader van de tweetaligheid van de commissie werd ook nagegaan of bepaalde teksten of samenvattingen van documenten van de commissie konden vertaald worden van geschreven Nederlands naar VGT en digitaal beschikbaar gemaakt worden. Dit is een vereiste indien men de Vlaamse Dovengemeenschap zo goed mogelijk wil informeren. Zie hierover ook het stuk over de middelen van de commissie (punt 4.2.2) en over de toekomst (punt 5).

4.1.3. Planning

Om de werking van de commissie te plannen (in het bijzonder om ook rekening te kunnen houden met de agenda van de voorkeurstolken) wordt dit punt geregeld op de agenda geplaatst. Eind 2008 werd de planning en agenda's voor het voorjaar 2009 bepaald, in juli van 2009 werd beslist over de planning voor het najaar.

Een ander belangrijk gegeven in de planning van de commissie is de bepaling van haar inhoudelijke agenda. Voor de installatie van de commissie werd er ook al heel wat gezegd en geschreven over VGT en de Vlaamse Dovengemeenschap. De evolutie in Vlaanderen kadert ook in een breder Europees en zelfs mondiaal verhaal. De commissie wil zich inschrijven in dit breder kader en grijpt daarvoor terug naar reeds bestaande werken en adviezen. Het gaat hier onder meer over de publicaties "Wat [gewenst/geweest] is"¹⁰ en "The protection and promotion of sign languages and the rights of their users in Council of Europe member states"¹¹. In het punt 5 over de toekomst gaan we hier nog verder op in.

⁹ Decreet VGT, artikel 4, §2.

¹⁰ Wat [gewenst/gewenst] is, organisaties van en voor doven in Vlaanderen bevraagd over 10 thema's (red. Vermeerbergen Myriam en Van Herreweghe Mieke, 2008).

¹¹ The protection and promotion of sign languages and the rights of their users in Council of Europe member states: needs analysis (Verena Krausneker, Integration of People with Disabilities Division, Social Policy Department, Directorate General of Social Cohesion, Council of Europe, 2008).

4.1.4. (Onder)voorzitterschap

De commissie duidt uit haar midden een voorzitter en ondervoorzitter aan. De commissie legde in het begin van haar werking een profiel voor beide functies vast. In de vergadering van februari stelde de commissie Mieke Van Herreweghe tot voorzitter aan en Eddy Eeckhoudt tot ondervoorzitter.

4.1.5. Samenstelling

In de loop van 2009 verlieten vier commissieleden de adviescommissie. Dit om verschillende redenen. Met één commissielid waren er te grote communicatieproblemen omwille van een gebrek aan kennis van zowel Nederlands als VGT, andere commissieleden die vertrokken gaven aan andere prioriteiten te hebben en/of te weinig tijd te hebben om hun engagement ten volle op te nemen. De commissie nam het initiatief om zelf vervangers uit de lijst van de oorspronkelijke kandidaten voor de vrijgekomen mandaten te adviseren. Deze adviezen werden steeds opgevolgd.

4.1.6. Thema van de jaarlijkse projectoproep

Het decreet bevat de subsidiemogelijkheid voor projecten die bijdragen tot de maatschappelijke verankering van VGT. Het uitvoeringsbesluit bepaalt dat de commissie jaarlijks een advies dient te geven in verband met het specifieke aspect van deze maatschappelijke verankering dat in aanmerking komt voor subsidiëring.

In de vergadering van oktober 2008 stelde de commissie voor om in 2009 sensibiliserende projecten te ondersteunen met als doelgroepen horenden (in functie van algemene bekendheid met en respect voor VGT als taal) en potentiële VGT-gebruikers (dove kinderen van horende ouders, mensen met een cochleair implantaat, familieleden van doven...).

In haar vergadering van september 2009 stelde de commissie voor om de oproep voor projecten in 2010 te richten naar dove kinderen en jongeren, hun familie en omgeving met het oog op het bijbrengen van kennis van en omtrent VGT.

Deze voorstellen werden in de projectoproepen voor 2009 en 2010 opgenomen.

4.1.7. Beoordeling van de ingediende projecten

Begin 2009 werden acht projectdossiers ingediend. De commissie besprak al deze aanvragen en toetste ze in de eerste plaats af in functie van het thema van de projectoproep, maar ook de sensibiliserende kracht, haalbaarheid, de doelgroep, de eigenheid van de doelgroep, de kwaliteit van de begroting, structurele effecten e.a.

De commissie gaf een positief advies voor vier projecten, voor een totale subsidiesom van 37 000 euro. Dit voorstel werd gevolgd en volgende organisaties ontvingen voor het vermelde project overeenkomstige subsidie:

vzw	Project	Subsidie
Vlaams GebarentaalCentrum	Kinderrijmpjes in VGT	10 000 euro
Fevlado	Opleiding voor gebarentalige presentatoren/vertalers	12 000 euro
't Signaal	Visueel communiceren in VGT met dove baby's en peuters	13 000 euro
Mutabor	Realisatie en vertoning van een kortfilm in VGT	2 000 euro

4.1.8. Evaluatie van de projecten

De commissie nam zelf het initiatief om de evaluatie van gesubsidieerde projecten te bekijken. In de loop van 2009 werden op verschillende vergaderingen verschillende verslagen van gesubsidieerde projecten van 2008 bekeken. Hieronder een overzicht van de geëvalueerde projecten met telkens een korte samenvatting van de beoordeling door de commissie. Het project 'Uitwerken lessenpakket op DVD over Dovencultuur' van vzw 't Signaal: De output van dit project werd nog niet helemaal gefinaliseerd. De commissie heeft vragen bij de kwaliteit ervan. Dit zal verder opgevolgd worden.

- Het project 'Workshops voor bijscholing van afgestudeerde tolken VGT' van vzw Tenuto:
Dit project werd positief geëvalueerd. Het project komt tegemoet aan een absolute nood voor de tolken VGT, namelijk kansen tot bijscholing. De commissie uitte naar aanleiding van dit project de noodzaak om het gebrek aan kansen tot bijscholing structureel aan te pakken. Dit thema zal in de toekomst door de commissie verder geagendeerd worden.
- Het project 'Cursus Vlaamse Gebarentaal gericht naar horende kinderen' van vzw Instituut OLV Maagd der Armen:
De commissie stelde vast dat het aantal deelnemers eerder gering was, maar dat er verschillende positieve reacties op dit project kwamen.
- De website van Kaatje van Ketnet met spelletjes in VGT door VRT Ketnet:
Een project dat zorgt voor een brede verspreiding van VGT. Aan de hand van de cijfers die de VRT voorlegde over het aantal en de duur van de bezoeken, blijkt duidelijk dat gebarentaal een aantrekkingskracht heeft op jonge kinderen.

4.1.9. Beroepscompetentieprofiel tolken VGT

Net zoals voor vele andere opleidingen zal het opleidingsprofiel voor tolken VGT in de nabije toekomst opgesteld moeten worden. Deze opleidingsprofielen worden geënt op de beroepscompetentieprofielen van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV). Voor tolken VGT werd in het verleden al eens een voorstel tot een beroepscompetentieprofiel gedaan, maar dit werd nooit officieel gemaakt. De commissie nam dit onderwerp ter harte en richtte een subcommissie op die een voorstel tot beroepscompetentieprofiel moest formuleren. Dit voorstel werd op de commissievergadering van november 2008 door de plenaire commissie besproken en goedgekeurd en het profiel werd als advies (bijlage 4) aan de SERV overgemaakt.

Een delegatie van de commissie werd in februari 2009 door de SERV ontvangen voor overleg. De SERV stelde een ontwikkelgroep samen voor de verdere ontwikkeling van het profiel. Een aantal commissieleden werken mee binnen deze ontwikkelgroep en de vorderingen worden door de commissie verder gevolgd. Verwacht wordt dat het beroepscompetentieprofiel in de eerste jaarmidde van 2010 gefinaliseerd zal worden.

4.1.10. Deskundigheidsbeoordeling van tolken VGT

Tolken VGT zijn van erg groot belang voor de participatie van dove mensen aan het brede maatschappelijke leven omwille van de communicatie tussen horende en dove personen. Tolken dienen in verschillende omgevingen een diversiteit aan tolkopdrachten uit te voeren: in alle onderwijsniveaus, in rechtbanken, in medische settings, politiek (kamer, senaat, gemeenteraad...), vergaderingen, werksituaties etc. De diversiteit aan opdrachten en omgevingen is een indicatie voor de moeilijkheidsgraad van tolkwerk en wijst ook op de nood aan specialisering.

De opleiding van tolken VGT was tot voor kort enkel mogelijk binnen de Centra voor Volwassenenonderwijs. Twee CVO's bieden een opleiding tot tolk VGT aan, VSPW Gent en VSPW Mechelen. Deze opleidingen zijn van het type hoger onderwijs voor sociale promotie. Sinds het academiejaar 2008-2009 wordt in de bacheloropleiding toegepaste taalkunde aan de Lessius Hogeschool Antwerpen de optie Vlaamse Gebarentaal opgenomen. Vanaf het academiejaar 2011-2012 zal daar ook een masteropleiding bijkomen. De eerste bachelors zullen in 2011 afstuderen en een jaar later volgen de eerste masters.

Verder zijn er geen structurele mogelijkheden voor specialisatie, bijscholing of opfrissing voor tolken VGT (cf. ook punt 4.1.8, specifiek het project van vzw Tenuto). Daarnaast zijn er ook geen maatregelen met betrekking tot permanente evaluatie of controle van de kwaliteit van het geleverde tolkwerk. Beiden horen onlosmakelijk samen: controle en evaluatie en de mogelijkheid tot verbetering door middel van bijscholing. Gegeven de diversiteit van tolkopdrachten en het belang van kwalitatief tolkwerk, is het gebrek aan een systeem van permanente kwaliteitsbewaking een pijnpunt.

Dit gegeven wordt door de commissie verder opgenomen. De commissie maakte een eerste schets van de situatie in het buitenland (Nederland, Finland, Australië e.a.). In 2010 zal dit thema verder worden uitgewerkt.

4.1.11. Klachtenformulier tolken VGT

Het Vlaams Communicatie Assistentie Bureau voor Doven (CAB) is de organisatie die in Vlaanderen de tolkenwerking coördineert. Het CAB doet dit onder andere in opdracht van de Departementen Arbeid, Welzijn en Onderwijs van de Vlaamse overheid. Via het CAB kunnen tolken aangevraagd worden en het CAB ontvangt geregeld ook klachten over tolken en het geleverde tolkwerk. Er is een officiële klachtenprocedure, maar deze werd nog nooit opgestart wegens te hoogdrempelig.

Het CAB ziet zich ook geconfronteerd met klachten over tolkwerk die weinig specifiek zijn en die te weinig aanknopingspunten bevatten om het precieze probleem (tolkhouding, grammatica, gebaren e.d.) aan te duiden. Daardoor zijn er ook weinig klachten die leiden tot accurate feedback die het CAB en de tolk in staat stellen om problemen aan te pakken. Het CAB vroeg de commissie daarom naar een advies om dit probleem aan te kunnen pakken.

De commissie nam deze vraag op en eind 2009 werd gewerkt aan een checklist om het geleverde tolkwerk van tolken VGT te kunnen beoordelen in geval van klachten. Deze checklist zou ter beschikking moeten gesteld worden aan gebruikers van tolken VGT en hen in staat stellen om een aantal concrete problemen aan te duiden. De commissie richtte een subcommissie op die deze checklist verder moet uitwerken. Begin 2010 zal deze subcommissie klaar zijn en zal een advies aan het CAB in verband met een klachtenformulier voor gebruikers van tolken VGT overgemaakt worden.

4.1.12. Tolken in onderwijs

De adviescommissie VGT bracht eind 2009 een advies uit aan de Vlaamse minister van Onderwijs in verband met de toegankelijkheid van geïntegreerd onderwijs voor dove kinderen en de inzet van tolken VGT in dat onderwijs.

In het schooljaar 2008-2009 spanden vier ouderparen een rechtszaak in tegen de minister van Onderwijs. Deze ouderparen, gesteund door de Federatie van Vlaamse Dovenorganisaties (Fevlado), spanden deze zaak in omwille van het tekort aan tolkuren om voldoende toegankelijkheid van het onderwijs te garanderen. Fevlado vroeg naar aanleiding van deze zaak het standpunt van de commissie in verband met de inzet van tolken VGT in het onderwijs. Dit complexe onderwerp kwam tijdens verschillende commissievergaderingen aan bod.

Uiteindelijk werd er een advies (bijlage 5) geformuleerd en aan de Vlaamse minister van Onderwijs overgemaakt. Een kopie van dit advies werd ook aan de minister van Welzijn bezorgd. De adviescommissie gaat uit van het belang van 100% toegankelijk onderwijs. In het advies wordt een onderscheid gemaakt tussen wat de ideale situatie zou zijn en wat er op korte termijn mogelijk is. Wij verwijzen naar de bijlage om dit advies in detail na te lezen.

Als reactie op dit advies ontving de commissie een brief van minister Pascal Smet. De minister haalt aan dat er naar aanleiding van een rapport van de onderwijsinspectie naar de situatie van tolken in het onderwijs een aantal knelpunten geformuleerd werden die verder aangepakt zullen worden door een beleidsgroep: "Het is de bedoeling op korte termijn een plan van aanpak op te stellen om aan de knelpunten tegemoet te komen." Voor een fundamenteelere aanpak van het probleem wordt verwezen naar het dossier leezorg.

De commissie zal het thema toegankelijkheid van het geïntegreerd onderwijs en tolken in onderwijs verder opvolgen.

4.1.13. Corpus VGT

Een corpus is een verzameling van taalmateriaal dat gebruikt wordt om wetenschappelijk onderzoek mogelijk te maken. Dit kan gesproken, geschreven of een andere vorm van taal zijn. Voor gebarentalen bestaan er in het buitenland projecten die gebarentaaldata bundelen, bijvoorbeeld gefilmde gebarentaalgesprekken. Een voorbeeld van een dergelijk corpus uit Nederland is het corpus NGT (<http://www.ru.nl/corpusngt/>). In Duitsland werd recent nog een erg groot en langlopend corpusproject gestart. Een corpus VGT bestaat momenteel niet. Voor taalkundig onderzoek naar VGT, maar ook voor andere doeleinden zoals het bewaren van cultureel erfgoed, onderwijs van VGT, opleiding tot tolk VGT e.a. kan de ontwikkeling van dergelijk corpus een enorme en noodzakelijke meerwaarde bieden. De ontwikkeling van een gebarentaalcorpus vraagt wel heel wat middelen. Teksten in VGT zijn niet beschikbaar in bibliotheken en een gebarentaalcorpus bestaat uit filmmateriaal. Om een gebarentaalcorpus aan te leggen moet men het gebruik van VGT door de leden van de Dovengemeenschap filmen. Die opnames moeten dan ook gemonteerd worden en geannoteerd. Ook de ontsluiting van dergelijk corpus vraagt technische en financiële ondersteuning.

De commissie zette dit punt op de agenda om het belang van een corpus VGT duidelijk te maken en om op zoek te gaan naar financiering voor de ontwikkeling van een corpus VGT.

4.2. *Organisatie, middelen en enkele cijfers*

4.2.1. Organisatie

De commissie vergaderde in 2009 ongeveer maandelijks. De organisatie van deze vergaderingen wordt opgenomen door het secretariaat van de commissie, meer bepaald door het Agentschap Sociaal-cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen. Het secretariaat staat in voor de verspreiding van de uitnodigingen, het vastleggen van vergaderzalen, tolken en andere logistieke en praktische aangelegenheden. De administratie neemt de verslaggeving op zich. Daarnaast voorziet de administratie ook een digitaal platform ter ondersteuning van de commissie (eRoom).

Voor elke commissievergadering worden twee tolken VGT ingeschakeld die alles van gesproken Nederlands naar VGT tolken en van VGT naar gesproken Nederlands. Het niveau van de tolkopdracht is erg hoog waardoor slechts een beperkt aantal tolken VGT in aanmerking komt om deze opdracht op te nemen. De commissie stelde zelf een lijst op met voorkeurtolken waaruit geput kan worden.

4.2.2. Middelen

De algemene uitgavenbegroting voorziet een basisallocatie voor de ondersteuning van de werking van de commissie. Het gaat om een jaarlijks bedrag van 20 000 euro. Deze middelen dienen vooral voor de vergoedingen van de commissieleden en de betaling van de tolken. Voor sommige vergaderingen moeten ook kosten gemaakt worden voor vergaderzalen en/of catering.

Tot op heden zijn deze middelen net voldoende om de werkingskosten van de commissie te dragen. Deze kosten bestaan vooral uit vergoedingen voor de commissieleden (60%) en de betalingen van geleverde tolkprestaties (30%). Daarnaast zijn er nog kosten voor de huur van zalen en catering, onkosten van externe deskundigen en andere uitgaven (10%).

In de berekening van het nodige budget voor de werking van de commissie is geen rekening gehouden met de nood aan vertalingen van geschreven documenten in VGT. De ontsluiting van bepaalde documenten in VGT, bijvoorbeeld via een website, is voor de werking van de commissie van belang. Niettemin is de kost voor deze vertalingen niet te onderschatten. Enerzijds stellen de kosten voor de vertaler zich, die de tekst zal omzetten naar VGT en deze vertaling ook filmt. Anderzijds vraagt een dergelijke opdracht ook technische voorzieningen zoals een opnamestudio en montagemogelijkheden. Hierover in punt 5 over de toekomst meer.

4.2.3. Nog enkele cijfers

De werking van de commissie laat zich ook in enkele cijfers vatten. We vermeldden al het jaarbudget van 20 000 euro. De commissie vergaderde vanaf de start tot eind 2009 elf keer. Er werd één subcommissie opgericht die één keer vergaderde. Zeven keer werden adviezen van de commissie overgemaakt aan diverse instanties. Voor de onderwerpen van deze adviezen verwijzen we naar punt 4.1. van dit werkingsverslag.

5. De toekomst

De commissie wil in de toekomst meer inzetten op de bekendmaking en sensibilisering rond haar werking en de door haar behandelde thema's. Enerzijds gebeurt dit door bekendmaking van de commissie bij beleidsinstellingen, anderzijds wil de commissie de Vlaamse Dovengemeenschap zo goed mogelijk bereiken. Om dit laatste te realiseren is het van belang dat de commissie haar werking ook in VGT kan communiceren, bijvoorbeeld via een website. De vertaling van documenten zoals verslagen en adviesteksten naar VGT en het realiseren van filmpjes die via de website van het secretariaat van de commissie kunnen gepubliceerd worden, vergt echter middelen. De werkmiddelen waarover de commissie vandaag beschikt volstaan echter niet om werk te maken van communicatie in VGT.

Voor de erkenning van VGT en de regelingen in het decreet is er ook al heel wat werk verzet rond onder andere gebarentaal, tolken, onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. De commissie wil niet opnieuw het warm water uitvinden en wil de inspanningen van vroeger ter harte nemen en voortzetten. Daarnaast is de erkenning van VGT door de Vlaamse overheid geen alleenstaand feit. In België erkende de Franse Gemeenschap de Langue des Signes de Belgique Francophone en ook in andere landen in en buiten Europa zijn er evoluties inzake nationale gebarentalen en de emancipatie van Dovengemeenschappen.

De bestaande visies, teksten, inzichten en het bredere internationale kader bieden de commissie heel wat inspiratie en houvast om de werking van de commissie verder op te enten. Vanaf 2010 wordt er gewerkt met thematische subcommissies die elk binnen hun thema adviezen en voorstellen zullen formuleren die dan finaal goedgekeurd en uitgebracht worden door de adviescommissie VGT. Bij de aanvang van 2010 werd er voor elk van volgende thema's een subcommissie in het leven geroepen:

- Media
- Onderwijs
- Tolken
- Cultuur
- Academisch Onderzoek en Onderwijs

De bepaling van deze thema's gebeurde op grond van de gekende 'hot items' die zowel op Vlaams als op internationaal niveau van belang zijn. Ter inspiratie voor deze afbakening en voor de concretere uitwerking van deze thema's werden het boek "Wat [gewenst/geweest] is"¹² en de tekst "The protection and promotion of sign languages and the rights of their users in Council of Europe member states"¹³ gebruikt.

¹² Wat [gewenst/geweest] is, organisaties van en voor doven in Vlaanderen bevroegd over 10 thema's (red. Vermeerbergen Myriam en Van Herreweghe Mieke, 2008).

¹³ The protection and promotion of sign languages and the rights of their users in Council of Europe member states: needs analysis (Verena Krausneker, Integration of People with Disabilities Division, Social Policy Department, Directorate General of Social Cohesion, Council of Europe, 2008).

Het opstarten van subcommissies biedt ook een oplossing aan een probleem waar de commissie bij haar opstart mee geconfronteerd werd. De behandeling en bespreking van een aantal actuele thema's neemt vaak erg veel vergadertijd in beslag waardoor andere thema's soms snel afgehandeld moeten worden of telkens opnieuw naar de toekomst verschoven worden. Dit leidt tot tijdsverlies. Thematische subcommissies kunnen dergelijke punten dieper uitwerken en voorbereiden vooraleer het punt in de plenaire vergadering besproken wordt. Dit zou tijdswinst moeten opleveren en het ritme van de plenaire vergaderingen kan dan beperkt worden van maandelijkse naar tweemaandelijks bijeenkomsten.

Lijst van bijlagen

1. Toelichting - Erkenning van de Vlaamse Gebarentaal
2. Samenstelling van de adviescommissie VGT
3. Huishoudelijk reglement
4. Beroepscompetentieprofiel voor tolken VGT
5. Adviestekst: Tolken in onderwijs

Toelichting

Erkenning van de

Vlaamse Gebarentaal

Doof Actie Front, Vlaams GebarentaalCentrum vzw, Federatie van Vlaamse
DovenOrganisaties vzw (Fevlado)

I. Inleiding

De Vlaamse Dovengemeenschap vraagt de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal (VGT). Dit dossier motiveert waarom deze erkenning een goede zaak zou zijn en het schetst ook hoe dit in Vlaanderen het best kan gebeuren. We brengen een aantal resultaten van recente wetenschappelijke studies samen met beleidsaanbevelingen en relevante Belgische, Vlaamse en Waalse wetten, decreten en resoluties. Deze tekst toont aan dat Vlaanderen zonder ingrijpende inspanningen een grote bekommernis van de Vlaamse Doven¹ uit de wereld kan helpen door hun taal, de Vlaamse Gebarentaal, te erkennen.

De Vlaamse Gebarentaal is de moedertaal of de eerste taal van zo'n zesduizend Vlaamse Doven. VGT is ook de enige gebarentaal die in Vlaanderen gebruikt wordt. Het is een natuurlijke taal met een rijke geschiedenis en ze behoort tot dezelfde taalfamilie als de Nederlandse, de Franse en de Amerikaanse Gebarentaal. Omdat de Vlaamse Gebarentaal tot voor kort beschouwd werd als een minderwaardig hulpmiddel en haar gebruik werd onderdrukt, waren er ook geen initiatieven om de taal tot volle bloei te laten komen. VGT speelde geen enkele officiële rol, noch in het onderwijs aan dove kinderen, noch in de ruimere maatschappij. Dit ondergronds bestaan heeft de emancipatie van de Vlaamse Dovengemeenschap steeds in de weg gestaan.

¹ Wanneer het specifiek gaat over de linguïstisch-culturele minderheidsgroep, is het de gewoonte "Doof" met een hoofdletter te schrijven.

Vlaanderen zal geenszins de eerste regio ter wereld zijn die haar gebarentaal erkent; dit gebeurde onder andere reeds in Finland, Portugal, Nieuw-Zeeland maar ook in Wallonië. Deze voorbeelden behoeden ons enerzijds voor beginnersfouten en geven anderzijds een duidelijke lijn aan waardoor Vlaanderen wereldwijd bij de koplopers gerekend zal kunnen worden. Het decreet uit 2003 dat de Frans-Belgische Gebarentaal erkent, speelt hier uiteraard een belangrijke rol.

Wat verwachten we nu concreet van het Vlaams Parlement en de Vlaamse Regering? Aan het Vlaams Parlement vragen we enerzijds de erkenning van VGT, het oprichten van een adviescommissie zoals deze in Wallonië en het aanpassen van de wetgeving inzake bestuurszaken, onderwijs, werk en media. Op deze vier beleidsdomeinen vragen we ook van de Vlaamse Regering uitvoerende initiatieven om de gebruikers van de Vlaamse Gebarentaal recht te geven op volwaardig burgerschap.

De erkenning van VGT is momenteel prominent op de politieke agenda geplaatst door het populaire verzoekschrift dat door 71.330 personen werd ondertekend (in minder dan vier maanden tijd). Deze petitie is daardoor met voorsprong de meest succesvolle in de geschiedenis van het Vlaams Parlement. De kracht van dit verzoekschrift komt echter niet enkel door het grote aantal ondertekenaars (meer dan tien keer het aantal Dove VGT-gebruikers) maar ook door de brede maatschappelijke steun uit de academische, culturele, politieke en onderwijskundige wereld.

De medewerkers aan dit dossier zijn even divers als de ondertekenaars van de petitie. Voor de initiatiefnemers van het Doof Actie Front kropen Maartje De Meulder (studente derde licentie orthopedagogiek, UGent), Jan Adriaenssens (assistent UA) en Isabelle Smessaert (Gon-leerkracht en masterstudent Dovenstudies, Hogeschool van Utrecht) in de pen. De taalkundigen van het Vlaams GebarentaalCentrum die meewerkten zijn Prof. dr. Mieke Van Herreweghe (UGent), Prof. dr. Myriam Vermeerbergen (FWO, VUB) en Katrien Van Mulders (projectmedewerker VGTC en doctoraatsstudent etymologie van VGT). De Federatie van Vlaamse Dovenorganisaties heeft waardevolle praktijkervaring die tot uiting komt in de teksten van Filip Verstraete (adjunct-directeur en coördinator cel belangenverdediging) en Isabelle Heyerick (verantwoordelijke belangenverdediging). De politieke realiteit wordt verwoord door Helga Stevens (Vlaams volksvertegenwoordiger en oud-directeur European Union of the Deaf) en Nick Mouton (parlementair medewerker Helga Stevens).

Dit document werd ook besproken met alle belangrijke organisaties die op één of andere manier te maken hebben met de Vlaamse Gebarentaal.

De auteurs en de steunende organisaties zijn ervan overtuigd dat de tijd rijp is voor de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal. We schetsen in deze tekst een ambitieus maar vooral realistisch plan dat deze Vlaamse taal en haar gebruikers een volwaardige plaats kan geven in het Vlaanderen van de toekomst.

II. Wat is Vlaamse Gebarentaal?

Voor de start van het taalkundige gebarentaalonderzoek rond 1960 werden gebarentalen niet beschouwd als echte, volwaardige talen. Men dacht meestal dat "doventaal" een soort primitieve, universele, gestuele communicatievorm was. Intussen is voldoende aangetoond dat gebarentalen wel degelijk echte, natuurlijke, zelfstandige, volwaardige talen zijn. Voldoende aangetoond, dat wel, maar nog steeds niet algemeen bekend, zo blijkt. Er zijn nog heel wat mensen die aannemen dat gebarentalen vrij beperkte communicatiemiddelen zijn, die "uitgevonden" werden om aan mensen die zich niet in een gesproken taal kunnen uitdrukken toch de mogelijkheid te geven om een beetje te communiceren. Ook de idee dat gebarentalen een soort gestuele vormen zijn van gesproken talen en dat de Vlaamse Gebarentaal dus (gesproken) Nederlands is maar dan in —of met— gebaren, is nog wijdverspreid.

Voor alle duidelijkheid: Vlaamse Gebarentaal, de gebarentaal die gebruikt wordt binnen de Vlaamse Dovengemeenschap, is niet beperkt en niet universeel. Het is een volwaardige, zelfstandige taal met een eigen lexicon —of "gebarenschat"— en een eigen grammatica. Vlaamse Gebarentaal mag ook niet worden verward met Nederlands met Gebaren (NmG). NmG is de naam van het gebarensysteem (*systeem*, niet *taal*) dat in de loop van de jaren tachtig ontwikkeld werd met als bedoeling het (gesproken) Nederlands zichtbaar te maken voor Vlaamse Doven. Een dergelijk gebarensysteem is een combinatie van een gesproken taal en gebaren: wie NmG gebruikt, spreekt Nederlands en vormt tegelijkertijd voor de meeste woorden ook een gebaar. De NmG-gebaren zijn gedeeltelijk ontleend uit Vlaamse Gebarentaal, maar er zijn ook "nieuwe" gebaren bedacht. Gebarensystemen worden niet of nauwelijks gebruikt door volwassen Doven, voornamelijk omdat het gebruik niet geheel onproblematisch is. In vele landen (ook in Vlaanderen) spelen deze gebarensystemen tot op heden wel een belangrijke rol in het dovenonderwijs.

Tot voor kort hoorde je wel eens beweren dat er in Vlaanderen niet één gebarentaal was, maar wel een aantal "dialecten" en dat een Antwerpse Dove een Dove persoon uit West-Vlaanderen niet eens zou kunnen verstaan. Dat klopt niet (en gelukkig maar!). Een studie

naar variatie in het lexicon van Vlaamse gebarentaalgebruikers (zie De Weerd e.a., 2003) heeft aangetoond dat die variatie inderdaad bestaat: Vlaamse Gebarentaal telt vijf "dialecten" die elk gebruikt worden in een regio die min of meer samenvalt met een Vlaamse provincie. Tussen de Antwerpse, Limburgse, West-Vlaamse, Oost-Vlaamse en Vlaams-Brabantse varianten zijn er echter veel meer overeenkomsten dan er verschillen zijn. Het gaat dus wel degelijk om vijf varianten van één en dezelfde gebarentaal. Datzelfde onderzoek toont ook aan dat de verschillen in de toekomst enkel maar kleiner zullen worden. Vlaamse Gebarentaal kent momenteel immers een spontaan standaardiseringsproces waarbij de vijf varianten als het ware in elkaar vloeien.

III. Voorgeschiedenis

III.1. Sign on Europe

Op 17 juni 1988 keurde het Europees Parlement een resolutie goed waarin erkend wordt dat gebarentalen volwaardige talen zijn die door Doven worden gebruikt. De EU-lidstaten kregen de aanbeveling om de respectievelijke gebarentalen in hun wetgeving officieel als taal te erkennen. In de jaren die daarop volgden gebeurde er echter vrijwel niets. In 1995 besliste het Europees Parlement daarom —onder druk van de EUD (European Union of the Deaf)— een budget van 500.000 ECU vrij te maken voor een Europees Gebarentalenproject dat uitgevoerd werd in 1996-1997.

Het project werd gecoördineerd door de EUD en bestond uit twee grote delen :

1. *De oprichting van een Nationale Commissie (NC) in elk land*

Elke NC bestond uit vertegenwoordigers van allerlei organisaties en diensten werkzaam met en voor Doven en besprak allerlei onderwerpen in verband met Doven: onderwijs, tolken, gebarencursussen, gebarentaalgebruik en –onderzoek, toegankelijkheid van media en telecommunicatie, Doofbewustzijn, Dovencultuur. De NC's maakten een stand van zaken op betreffende de actuele status van de gebarentaal in het eigen land, stipten belangrijke problemen aan en formuleerden wensen en voorstellen voor de toekomst (zie ook D'Hoore e.a., 1998).

2. *Een Europees onderzoek ('Sign on Europe') gecoördineerd door het 'Centre for Deaf Studies' van de Universiteit van Bristol.*

Het centrum voerde in alle EU-landen een onderzoek uit naar het gebruik van de gebarentalen in de lidstaten. Dit gebeurde aan de hand van uitgebreide

vragenlijsten die in elk land verspreid werden onder Doven, horenden en instellingen. De verwerkte gegevens werden gepubliceerd in een rapport (Kyle & Allsop, 1997).

Beide rapporten gaven de respectievelijke Dovengemeenschappen de kans hun eisen voor de erkenning van de gebarentaal, meer gebarentaalonderzoek, betere gebarentaalopleidingen en tweetaligheid in het dovenonderwijs kracht bij te zetten. In Vlaanderen werden destijds volgende prioriteiten vooropgesteld :

- Start van wetenschappelijk onderzoek naar de Vlaamse Gebarentaal en de oprichting van een Vlaams Gebarencentrum (nu te beginnen en erkenning te bereiken na 5 jaar). In opvolging hiervan werd in 1997 de vzw Vlaams Gebarentaalcentrum opgericht.
- Bewustmaking van de samenleving en de politieke wereld betreffende de dovenproblematiek en de Vlaamse Gebarentaal, die uiteindelijk moet leiden tot de wettelijke erkenning van deze taal ofte een permanente sensibilisering.
- De oprichting van een telefoonbemiddelingsdienst (zo vlug mogelijk experimenteel te starten en erkenning te bereiken na 5 jaar). In opvolging hiervan werd de telefoonbemiddelingsdienst Teletolk opgericht.
- Verbetering van het onderwijs aan doven en slechthorenden. Ook hier zijn al enkele stappen gezet. Zo is er sinds september 1998 de eerste bilinguale-biculturele dovenschool in Vlaanderen en zijn er ontwikkelingsdoelen voor “Vlaamse Gebarentaal” en “Dovencultuur”.

III.2. Samenvatting beleidsaanbevelingen PBO-project

Van 1999 tot 2001 werkten drie Vlaamse universiteiten (UGent, VUB en KULeuven) samen aan een grootschalig project binnen het Programma Beleidsgericht Onderzoek (PBO). Het kreeg de titel “De Dovengemeenschap in Vlaanderen: doorlichting, sensibilisering en standaardisering van de Vlaamse Gebarentaal” mee en bestond uit drie onderzoeksluiken; een sociologisch, een taalkundig en een (ortho-)pedagogisch luik. In het eerste luik werd een demografisch onderzoek naar doven en slechthorenden in Vlaanderen verricht. Het tweede luik bestond uit het ‘gebaren-database-project’, met als belangrijke doelstelling het verwerven van kennis betreffende de lexicale verschillen en gelijkenissen tussen de verschillende gebarentaalvarianten. In het derde luik tenslotte

werd de plaats en de functie van gebaren en gebarentaal beschreven in de didactiek van het Buitengewoon Onderwijs Type 7 in Vlaanderen en werden de wensen en noden hieromtrent in kaart gebracht.

De integratie van de onderzoeksbevindingen en specifieke beleidsadviezen van elk van deze drie onderzoeksluiken resulteerde in beleidsaanbevelingen omtrent verschillende onderwerpen:

- de nood aan een gedifferentieerd beleid tenminste gericht op twee talen en twee taalgroepen;
- een verbetering van de maatschappelijke toegankelijkheid via het meer toegankelijk maken van de gesproken taal enerzijds en de erkenning van de Dovencultuur en de Vlaamse Gebarentaal en de bewustmaking van het grote publiek anderzijds;
- het omgaan met de bestaande variatie in de Vlaamse Gebarentaal;
- het onderwijs aan dove en slechthorende kinderen en jongeren;
- wetenschappelijk onderzoek;
- de ontwikkeling van leermiddelen;
- de organisatie van het onderzoek, de ontwikkeling van leermiddelen en het voorzien van opleidingen;
- de rol van dove gebarentaalgebruikers.

Een meer gedetailleerde beschrijving van deze beleidsaanbevelingen kan u vinden in bijlage.

III.3. “Expliciete” resoluties

III.3.a. Europees Parlement, 1989

Op 17 juni 1988 keurde het Europees Parlement een Resolutie goed omtrent gebarentalen voor Doven (OC J 187 18.07.1988, p. 236), in 1998 werd deze Resolutie nogmaals bekrachtigd (OC J C 379, 07.12.1998, p. 0066). In de Resoluties wordt gesteld dat gebarentalen volwaardige talen zijn en dat Dove personen het recht hebben om gebruik te maken van een gebarentaal. Aan de Europese Commissie werd gevraagd om een voorstel in te dienen voor de officiële erkenning van de gebarentalen die door Doven

worden gebruikt in elk van de lidstaten van de Europese Unie. De lidstaten zelf werden opgeroepen om ervoor te zorgen dat alle hinderpalen die het gebruik van de gebarentaal (of gebarentalen) nog in de weg staan op te ruimen. Na de goedkeuring van deze Resoluties veranderde er echter weinig tot niets.

III.3.b. Raad van Europa

Op het niveau van de Raad van Europa werd er actie ondernomen door EUD. Dit resulteerde in april 2003 in een Aanbeveling van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa waarin sterk wordt aangedrongen op de bescherming van de gebarentalen in de lidstaten van de Raad van Europa. [Recommendation 1598 (2003) on the protector of sign languages in the member states of the Council of Europe]. Deze aanbeveling werd niet opgevolgd door het Comité van Ministers aan wie de aanbeveling gericht was.

III.3.c. Vlaams Parlement, 1999

In mei 1999 werd op ook op Vlaams niveau actie ondernomen. Het Vlaams Parlement nam een resolutie aan “betreffende de problematiek van personen met een auditieve handicap” (zie bijlage). Punt 14 van deze resolutie luidt: “het oprichten van een commissie belast met het formuleren van voorstellen tot officiële erkenning en de uniformisering² van de gebarentaal als taal in Vlaanderen en hiertoe het nodige wetenschappelijk onderzoek op taalkundig, pedagogisch of sociaal vlak uit te voeren”. Ook aan deze resolutie werd weinig tot geen gehoor gegeven.

IV. De “impliciete” erkenning van Vlaamse Gebarentaal

Op verschillende maatschappelijke domeinen zijn er reeds enkele voorzieningen en tegemoetkomingen, die wijzen op een impliciete erkenning van de Vlaamse Gebarentaal.

² Het begrip “uniformisering” is letterlijk overgenomen uit de resolutie. Wij wensen er in deze toelichting wel de nadruk op te leggen dat deze uniformisering/standaardisering niet opgelegd kan worden. Momenteel kent de Vlaamse Gebarentaal een spontaan standaardiseringsproces (zie punt II p. 4).

IV.1. Onderwijs

Sinds het schooljaar 1996-1997 kunnen D/dove leerlingen en studenten integreren in het reguliere onderwijs met behulp van een tolk VGT (het gebruik van tolken is wel enkel mogelijk in secundair en hoger onderwijs). Dit experiment werd opgezet door het departement Onderwijs en is —aldus het antwoord van minister Vandenbroucke³— sinds het schooljaar 2003-2004 een “structureel gegeven binnen het budget van de Speciale Onderwijsleermiddelen” van dit departement. Hoewel deze voorziening nog steeds beperkingen kent, gaat het om een belangrijke stap in de evolutie naar een ruimere maatschappelijke rol voor de Vlaamse Gebarentaal. In het Buitengewoon Onderwijs type 7 (het “dovenonderwijs”) is er de laatste jaren meer respect merkbaar voor VGT als onderwijstaal. Sinds september 1998 is er één school die een bilinguaal-bicultureel onderwijsmodel aanbiedt en hierbij Dove klasmedewerkers⁴ inschakelt. De andere scholen bieden een vak “Vlaamse Gebarentaal” en “Dovencultuur” aan en betrekken Dove VGT-gebruikers bij het schoolgebeuren (Dove opvoeders, klasmedewerkers).

In mei 2003 werd het besluit van de Vlaamse regering bekrachtigd tot bepaling van de ontwikkelingsdoelen voor het buitengewoon basisonderwijs type 7. Daarbij zijn ook voor het eerst ontwikkelingsdoelen voor het onderwijs van de Vlaamse Gebarentaal opgenomen. Er zijn momenteel twee Dove regenten in Vlaanderen met een diploma secundair onderwijs groep 1 met drie vakken, waarvan er één Vlaamse Gebarentaal is⁵.

Sinds juli 2004 is één centrum voor volwassenenonderwijs in Vlaanderen gemachtigd om binnen het experimentele studiegebied “bijzondere educatieve noden” de opleiding “Vlaamse Gebarentaal” te organiseren.⁶ De start van deze opleiding was initieel gepland

³ Zie bijlage voor de parlementaire vraag aan minister Vandenbroucke.

⁴ Men spreekt over klas”medewerkers” omdat deze medewerkers geen pedagogisch diploma hebben. Het hoger onderwijs is immers nog steeds beperkt toegankelijk.

⁵ Hiervoor werd het decreet van 13 juli 1994 betreffende de hogescholen in de Vlaamse Gemeenschap gewijzigd. Het voorstel tot wijziging van dit decreet werd goedgekeurd in de plenaire vergadering van het Vlaams Parlement van 5 mei 2004. Hierdoor staat op het diploma van deze twee regenten “gebarentaal”, wat betekent dat “gebarentaal” ook als opleidingseenheid in het hogescholendecreet is opgenomen binnen de initiële lerarenopleiding SO-groep 1.

⁶ Normaal zijn er twee centra bevoegd, maar slechts één CVO kreeg de documenten.

in september 2005, maar door recente besparingen van het departement Onderwijs wordt dit uitgesteld naar een latere datum.

IV.2. Tolken Vlaamse Gebarentaal

Het beroep tolk Vlaamse Gebarentaal is erkend door de Vlaamse overheid (onder de officiële benaming “doventolk”). Zowel in Gent als in Mechelen is er een tolkenopleiding. Dit is een vierjarige modulaire graduaatopleiding op het niveau Sociaal Hoger Onderwijs van het Korte Type.

In 1991 werd een dienst opgericht om de tolkenwerking in Vlaanderen te coördineren, het CAB vzw (Vlaams Communicatie Assistentie Bureau voor Doven). De werkingskosten van het CAB worden gesubsidieerd door het Vlaams Fonds.

Sinds 1994 hebben Dove personen recht op tolkuren in de leefsituatie en arbeidssituatie, gesubsidieerd door het Vlaams Fonds. Per jaar heeft een doof persoon recht op 18 tolkuren voor privé-situaties.⁷ Mits motivatie kan men bij het Vlaams Fonds een verdubbeling van deze uren aanvragen. Wat betreft de werksituatie, heeft een doof persoon recht op 10% tolkuren van de arbeidstijd. Ook hier kan men 10% extra tolkuren aanvragen.

IV.3. Juridische situatie

De rechtbank aanvaardt Vlaamse Gebarentaal als een communicatiemiddel tijdens processen. In sommige gevallen (afhankelijk van de situatie) nemen de rechtbanken de kosten op zich. In bepaalde situaties betalen ook politiediensten de tolkkosten.

Dove personen worden soms ook ingeschakeld als “tolk” voor buitenlandse Doven met een andere gebarentaal.

IV.4. Overheid

Sommige provinciale, gemeentelijke en stedelijke overheden betalen tolkkosten bij vergaderingen en culturele activiteiten om ze zo toegankelijk te maken voor Dove VGT-

⁷ Dove slechtiende of doofblinde personen hebben voor de leefsituatie recht op het dubbel aantal uren.

gebruikers. Maar een tolk VGT is er niet enkel voor Doven. Ook horenden maken gebruik van tolken VGT om hun Dove collega's te kunnen verstaan.

Sommige overheden zoals de Stad Gent en de Stad Oostende boden in het verleden aan hun personeel de mogelijkheid om een cursus VGT te volgen, en zijn nog steeds vragende partij. In 2003 werd er ook een cursus VGT ingericht voor de ambtenaren van de provincie West-Vlaanderen en voor de leden van de provincieraad. Vanaf 2005 is Fevlado-Diversus (de organisator van de cursussen) een erkend opleidingscentrum, en kunnen cursisten, als ze aan de voorwaarden voldoen, een gedeelte van het inschrijvingsgeld betalen via de opleidingscheques voor werknemers en krijgen zij bij het beëindigen van de cursus een leerbewijs.

Soms wordt een tolk VGT betaald door de werkgever.

Het Vlaams Parlement betaalt het loon van de tolken Vlaamse Gebarentaal van parlementslid Helga Stevens.

IV.5. Academisch

Aan de Vakgroep Germaanse Talen van de Vrije Universiteit Brussel gebeurt reeds sinds de tweede helft van de jaren tachtig gebarentaalonderzoek, aanvankelijk echter uiterst kleinschalig. In de periode 1990-1994 kon en sinds september 1997 kan Prof. dr. Myriam Vermeerbergen er echter dankzij verschillende mandaten van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek voltijds werken aan eigen onderzoek en ook instaan voor de begeleiding van andere projecten.

Ook aan de UGent wordt onderzoek naar de Vlaamse Gebarentaal uitgevoerd, onder leiding van Prof. dr. Mieke Van Herreweghe. Zo heeft een recent onderzoeksproject geleid tot de publicatie van het eerste elektronische woordenboek Nederlands-VGT/VGT-Nederlands (zie <http://gebaren.ugent.be>).

Sinds het academiejaar 1992-1993 bestaat aan de vakgroep Germaanse Talen van de Vrije Universiteit Brussel ook een cursus "Vlaamse Gebarentaal" die als keuzevak wordt aangeboden aan licentiestudenten. In de nieuwe BaMa-structuur verhuist dit vak naar 3BA Taal— en Letterkunde en meer dan waarschijnlijk komt er ook in de Master Taalkunde aandacht voor VGT.

Vanaf het academiejaar 2006-2007 zal ook aan de UGent het vak “Inleiding tot de Vlaamse Gebarentaal” aangeboden worden aan studenten van de opleiding Taal— en Letterkunde: Twee Talen.

Momenteel wordt er aan verschillende instellingen nagedacht over de mogelijkheid om in de toekomst (samen) meer academisch onderwijs omtrent de Vlaamse Gebarentaal en/of het studiegebied “Deaf Studies” uit te bouwen en dit onder meer vanwege het grote succes die dergelijke opleidingen in het buitenland kennen.

IV.6. Zorg

Onder “zorg” verstaan we de sector van begeleid wonen, beschermd wonen, de MPI's, ... In sommige Vlaams Fonds voorzieningen voor kinderen, jongeren en volwassenen is VGT de omgangstaal zowel tussen de dove bewoners als tussen gebruikers en begeleiders. In verschillende voorzieningen wordt expliciet gekozen voor een aantal Dove medewerkers, wiens moedertaal VGT is. Een aantal thuisbegeleidingsdiensten brengt ouders van jonge dove kinderen systematisch in contact met VGT. Geregeld worden medewerkers uitgestuurd om een opleiding VGT te volgen.

Het Psychiatrisch Centrum Dr. Guislain in Gent is reeds 16 jaar bezig met een subspecialisatie in de behandeling van personen met een auditieve handicap⁸ en een psychiatrisch syndroom. Deze subspecialisatie houdt onder meer vorming en bijscholing in, met name interne en externe vorming Vlaamse Gebarentaal op een regelmatige basis. Deze externe vorming gebeurt in samenwerking met Fevlado-Diversus. Het Centrum beschikt ook over drie tolken Vlaamse Gebarentaal.

V. Erkenning Langue des Signes de Belgique Francophone (LSFB) – Frans-Belgische Gebarentaal

De erkenning van de Frans-Belgische Gebarentaal kan in zekere zin een voorbeeld zijn voor Vlaanderen. Op 22 oktober 2003 werd de LSFB door het Parlement van de Franse Gemeenschap erkend. Naast het erkennen van LSFB werd er in dat decreet ook de oprichting van een “adviescommissie voor de gebarentaal” voorzien. Hoewel de Waalse

⁸ “Auditieve handicap” is een bewuste woordkeuze van het Psychiatrisch Centrum Dr. Guislain zelf.

adviescommissie nog niet lang genoeg bestaat om haar nu reeds serieus te kunnen evalueren, lijkt het oprichten van een gelijkaardige commissie in Vlaanderen aangewezen (zie ook het hiernavolgende punt over de “culturele” erkenning).

Opvallend is dat in Wallonië op 21 april 1999 een resolutie aangenomen werd gericht op de erkenning van LSFb, en dat de erkenning na vier jaar een feit is. In Vlaanderen werd in 1999 een gelijkaardige resolutie aangenomen (zie punt 2 - “expliciete resoluties”) waar nooit effectief werk van gemaakt is. Er was een initiatief van de Dovengemeenschap zelf nodig (de petitie voor erkenning VGT) om de bal aan het rollen te brengen.

VI. Culturele erkenning Vlaamse Gebarentaal

We gaan er in dit document van uit dat het erkennen van de Vlaamse Gebarentaal in de Belgische Grondwet momenteel geen haalbare kaart is, al was het maar doordat het aanpassen van de taalwetgeving in de grondwet communautair extreem gevoelig ligt. Wat betreft het cultureel erkennen van de VGT als taal in Vlaanderen is het Vlaams Parlement volledig bevoegd; het is namelijk een culturele aangelegenheid. Dit soort erkenning brengt echter geen rechten met zich mee, en is op zich een lege doos. Toch is deze erkenning noodzakelijk, op z'n minst als referentiepunt voor verdere concrete wetgeving. Culturele erkenning houdt dus in dat de Vlaamse Regering de VGT erkent als de taal die gebruikt wordt door de Dovengemeenschap in Vlaanderen.

Het is echter van belang dat deze erkenning niet symbolisch blijft. Culturele erkenning brengt immers een aantal morele plichten met zich mee die enerzijds verankerd moeten worden in decreten van het Vlaams Parlement of die anderzijds acties vragen van de Vlaamse Regering. Het Vlaams Parlement is trouwens bevoegd voor wetgeving inzake het gebruik van VGT in bestuurszaken, onderwijs en relaties tussen werkgever en werknemer. In dit verband stellen wij de oprichting van een adviescommissie voor VGT voor, naar het voorbeeld van de Franse Gemeenschap. Deze commissie heeft tot opdracht op eigen initiatief, of op vraag van Regering of Parlement, adviezen uit te brengen en voorstellen in te dienen in verband met enig welk onderwerp dat betrekking heeft op het gebruik van de VGT.

Een klein maar niet onbelangrijk detail is het correct taalgebruik. Zo zouden we willen aanmoedigen dat er in officiële documenten niet meer gesproken wordt over “doventolken” maar over “tolken Vlaamse Gebarentaal” (of “schrijftolken” of “orale tolken” waar deze van toepassing zijn). Ook het consequent gebruiken van de term “Vlaamse

Gebarentaal” of haar afkorting “VGT” wordt aangemoedigd in tegenstelling tot het generieke “gebarentaal”.

VII. Concrete initiatieven

We stippen in dit hoofdstuk enkele beleidsdomeinen aan die de aandacht verdienen van een Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal.

VII.1. Onderwijs

Zoals eerder in deze tekst reeds aan bod kwam, heeft VGT op sommige vlakken in het onderwijs al een “impliciete” erkenning (er bestaan ontwikkelingsdoelen voor VGT en dovencultuur, het is mogelijk te integreren in het regulier onderwijs met een —beperkt aantal uren— tolk VGT, ...). Toch is de status van VGT in het dovenonderwijs nog vrij marginaal, met uitzondering van één school die sinds september 1998 een tweetalig onderwijsmodel aanbiedt (VGT én Nederlands). Alle scholen die VGT en Dovencultuur aanbieden kampen met heel wat problemen, zoals een gebrek aan aangepaste onderwijsmethodieken voor VGT (ontwikkelingsdoelen moeten uitgewerkt worden naar concrete lespakketten), een gebrek aan pedagogisch geschoold Doof personeel, enzovoort. Aangepaste ondersteuning is hier nodig en wenselijk. Kennis over eigen taal en cultuur is een uiterst belangrijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een sterke Dove identiteit. Dove leerlingen hebben dan ook recht op een gestructureerd aanbod Dovencultuur en Vlaamse Gebarentaal. Daarbij mogen de Gon-leerlingen⁹ niet vergeten worden! Er bestaat in het onderwijsveld echter nog twijfel omtrent het belang van deze vakken. Taalkundig onderzoek kan hier fungeren als hefboom voor het verbeteren van de onderwijssituatie van dove kinderen. Ook kan dit onderzoek bijdragen aan het optimaliseren van de tolksituatie in het geïntegreerd onderwijs (door bijvoorbeeld te voorzien in een groter aanbod tolken VGT).

⁹ De leerlingen die schoollopen in het geïntegreerd onderwijs.

VII.2. Media

Het geschreven Nederlands is voor veel doven een vreemde taal. Kranten en tijdschriften zijn hierdoor maar beperkt toegankelijk, en ook het begrijpen van de ondertitels op televisie verloopt niet altijd probleemloos. Dit is de voornaamste reden waarom informatie voor Doven best wordt aangeboden in een toegankelijke taal, Vlaamse Gebarentaal. Op sommige zenders in andere landen en in Wallonië (NOS, RTBF, BBC, ...) wordt er al een getolkt televisiejournaal voorzien. De impact hiervan mag niet onderschat worden. Doven krijgen hierdoor meer toegang tot het sociale leven en de actualiteit maar ook tot volwaardig burgerschap (door toegang tot informatie over bijvoorbeeld de verkiezingen). Door een toename van kennis over de wereld krijgt de emancipatie van de Dovengemeenschap een stevige duw. Bovendien kan een tolk op het journaal bijdragen tot een uitbreiding van het lexicon van VGT. Een voorbeeld: nu blijken nogal wat Doven het gebaar voor "Oekraïne" (nog) niet te kennen. Indien de berichtgeving omtrent de crisis in Oekraïne getolkt zou geweest zijn naar Vlaamse Gebarentaal, dan zouden vele gebarentaalgebruikers het gebaar ongetwijfeld hebben "opgepikt" en zou het zich hebben verspreid binnen de Dovengemeenschap. (De berichtgeving omtrent de gebeurtenissen in Oekraïne blijkt trouwens weinig toegankelijk te zijn geweest, maar dat is een andere zaak.) Naast Doven (en dan hebben we het vooral over mensen die doof geboren zijn), zijn ook de D/dove kinderen een belangrijke doelgroep. Zij kunnen meestal niet of niet goed genoeg lezen om de ondertiteling te volgen (als er al ondertiteling voorzien is). Hierdoor missen dove kinderen heel wat informatie en kennis die voor andere kinderen vanzelfsprekend zijn. Een tolk VGT is door deze kinderen echter wél te volgen. Het tolken van het jeugdjournaal (zoals nu reeds in Nederland gebeurt) of bepaalde informatieve jeugdprogramma's kan zo D/dove kinderen gelijke ontwikkelingskansen garanderen. Er zou niet gekozen mogen worden tussen of meer ondertiteling, of een tolk VGT. Beide zijn immers wenselijk en nodig, want ze hebben niet steeds hetzelfde doelpubliek.

VII.3. Wetenschappelijk (taalkundig) onderzoek

Het gebruik van VGT als onderwijsmedium en het gestructureerd onderwijzen van deze taal (onder meer voor wie professioneel met VGT aan de slag wil: tolken VGT, leerkrachten en opvoeders van dove kinderen, docenten VGT,... maar ook voor familieleden en vrienden van D/dove kinderen en volwassenen), is uiteraard maar mogelijk indien er voldoende informatie over de structuur (grammatica, lexicon, enzovoort) en het gebruik (sociolinguïstische aspecten) van deze taal beschikbaar is. Dit betekent dat er nood is aan meer taalkundig onderzoek. De impliciete kennis van VGT,

aanwezig bij de gebruikers van deze taal, dient d.m.v. taalkundig onderzoek te worden omgezet in expliciete kennis. Dergelijke kennis is bovendien broodnodig voor het ontwikkelen van aangepaste onderwijsmethodieken in het kader van het —sinds september 1998 ook in Vlaanderen ingerichte— tweetalige (een gebarentaal/een gesproken taal) onderwijsmodel voor dove kinderen. Gezien de maatschappelijke nood aan taalkundig VGT—onderzoek is het jammer dat dit onderzoek nog in zijn kinderschoenen staat. Onderzoek over gebarencommunicatie in het algemeen en de Vlaamse Gebarentaal in het bijzonder is nochtans reeds gestart aan het begin van de jaren (negentien)tachtig. In die eerste periode gebeurde dat onderzoek echter voornamelijk door één persoon: Filip Loncke. Hij was als orthopedagoog verbonden aan het Orthopedagogisch Centrum Sint Gregorius in Gentbrugge, studeerde in de jaren tachtig tevens neurolinguïstiek aan de Vrije Universiteit Brussel en doctoreerde er ook in de neurolinguïstiek. In de tweede helft van de jaren tachtig waren er daarnaast nog enkele kleinschalige projecten, vaak (onder leiding) van (toenmalig VUB) professor S. De Vriendt. Het duurde tot 1990 voor de eerste grootschaligere onderzoeksprojecten —met telkens één voltijdse onderzoeksmedewerker— omtrent de grammatica van de Vlaamse Gebarentaal konden worden opgezet. Vandaar dat kan worden gesteld dat het gebarentaalonderzoek in Vlaanderen pas in het begin van de jaren negentig echt van start is gegaan. Er zijn ook nog steeds maar heel weinig Vlaamse gebarentaalonderzoekers —op dit moment zijn er vijf taalkundigen betrokken bij onderzoeksprojecten— die bovendien niet allemaal (altijd) voltijds met hun studie kunnen bezig zijn (bijvoorbeeld omdat zij hun onderzoek combineren met heel wat andere taken).

Wat betreft dit onderzoek zijn wij van mening dat er nood is aan een coördinerend orgaan, dit om eventuele verspilling van tijd en middelen te vermijden. Bovendien moeten de resultaten van dit onderzoek “vertaald” worden in bruikbare instrumenten, bijvoorbeeld in leermiddelen voor wie de taal wil leren of onderwijzen (woordenboeken, naslagwerk(en) (in het Nederlands en in VGT) omtrent de grammatica van de Vlaamse Gebarentaal, (taal)cursuspakketten “Vlaamse Gebarentaal” voor diverse doelgroepen, enzovoort). Beide taken (coördineren van onderzoeksactiviteiten en “vertaling” van de resultaten daarvan) kunnen worden opgenomen door het Vlaams GebarentaalCentrum (VGTC). Aangezien alle Vlaamse taalkundigen met ervaring op het vlak van gebarentaalonderzoek lid zijn van deze in 1997 opgerichte vzw, verenigt het VGTC de in Vlaanderen aanwezige expertise, wat de coördinatie van het (fundamentele) gebarentaalonderzoek zeker ten goede komt. Bovendien heeft het Centrum reeds ervaring met het “vertalen” van onderzoeksresultaten naar het werkveld toe. Tot op heden ging het hier noodgedwongen om relatief kleinschalige projecten in initiatieven, maar een

structurele uitbouw en ondersteuning van het VGTC zal uiteraard tot schaalvergroting leiden.

VIII. VGT-gebruikers

Niet alle mensen met een gehoorverlies behoren tot de “Doven”gemeenschap in Vlaanderen. Het is immers duidelijk dat er binnen deze hele groep twee totaal verschillende subgroepen bestaan.

- Enerzijds onderscheiden we een groep met als eerste taal het Nederlands, in hun mondelinge communicatie vaak ondersteund met spraakafzien en lichaamstaal. Maatschappelijk refereert deze groep aan de grootste populatie van personen met een gehoorverlies in Vlaanderen (bijna 800.000 personen). Bij het merendeel van deze mensen trad het gehoorverlies pas op latere leeftijd op. De Vlaamse Gebarentaal speelt dan ook geen (significante) rol in hun dagelijks leven.
- Anderzijds is er een groep wiens eerste taal de Vlaamse Gebarentaal is. Dit is niet noodzakelijk hun moedertaal aangezien 90 à 95 % van hen horende (Nederlandstalige) ouders heeft, maar wel de taal waarin ze zich het gemakkelijkst kunnen uitdrukken (en die voor hen dus het belangrijkste is) en die ze het eerste spontaan verworven hebben. Het gaat hier om een kleine 6000-tal personen (zie Loots et al., 2003) die beschouwd kunnen worden als lid van de linguïstisch-culturele minderheidsgroep van “Doven” (wanneer over die linguïstisch-culturele minderheidsgroep geschreven wordt, is het de gewoonte “Doof” met een hoofdletter te schrijven). Zij vormen de “Doven”gemeenschap in Vlaanderen, waarin voor de Vlaamse Gebarentaal een identificerende rol speelt. Bij het merendeel van deze groep trad het gehoorverlies reeds bij de geboorte of op zeer jonge leeftijd op.

Het wel of niet gebruiken van de Vlaamse Gebarentaal als eerste taal wordt dus vooral bepaald door de aanvangsleeftijd waarop het gehoorverlies optrad en is minder gerelateerd aan de graad van gehoorverlies.

Daarnaast zijn er nog een groot aantal horenden die de VGT als tweede taal (zouden kunnen) gebruiken.

- Horende ouders van D/dove kinderen: aangezien ongeveer 90% van de D/dove kinderen horende ouders heeft, vormen deze ouders een belangrijke groep van

mensen die VGT als tweede taal gebruiken. Als we alleen nog maar kijken naar de ouders van Dove jongeren, komen we hier al aan 2200 personen.

- Broers en zussen van Dove jongeren: zij zijn belangrijke familieleden die voor een vlotte communicatie met hun Dove broer of zus vaak VGT leren. Deze groep bestaat uit zo'n 1100 personen (als we uitgaan van gemiddeld één horende broer of zus per persoon).
- Horende kinderen van Dove ouders: 90% van Dove ouders heeft horende kinderen. Voor hen is VGT vaak zelfs een eerste taal (én hun moedertaal). Stel dat we uitgaan van een cijfer van gemiddeld anderhalf kind per koppel, dan komen we aan ongeveer 3000 personen.
- Professionelen: dit zijn de mensen die om professionele redenen in contact komen met Dove kinderen en volwassenen. In Nederland (met vijf doveninstituten) schat men dat het gaat om een 870-tal personen (Meer dan een gebaar, p. 53): 70 horende personeelsleden in de vroegbegeleiding, 600 onderwijzers en assistenten en 200 groepsleiders in internaten. In Vlaanderen (met minder dove kinderen, maar meer doveninstituten) zal dat toch om meer dan de helft daarvan gaan, pakweg een 500-tal personen.
- Tenslotte zijn er in Vlaanderen een kleine 200 erkende tolken Vlaamse Gebarentaal (de "doventolken").

Allemaal samen gaat het hier om een potentiële 7000 personen die zich bevinden in de periferie van de gemeenschap van VGT-gebruikers in Vlaanderen en (potentiële) tweedetaalgebruikers zijn.

Bovendien zijn er natuurlijk ook de geïnteresseerde leken, de verdere familieleden, de vrienden en vriendinnen, de burens, de collega's van Doven, enz. die potentieel VGT-gebruikers zijn, maar daar kan geen cijfer op geplakt worden. Wat we wel weten is hoeveel mensen er in het verleden al een VGT-cursus gevolgd hebben en dus enige (basis)kennis hebben.

- Aan de VUB (als keuzevak): zo'n 500 personen
- In de tolkenopleiding van Gent zijn sinds 1981 meer dan 900 mensen begonnen aan de opleiding. In Mechelen startten er dit schooljaar 32 nieuwe studenten.

- Een 3000-tal personen volgden de afgelopen vijf jaar een cursus VGT, georganiseerd door Fevlado-Diversus vzw, in samenwerking met Fevlado vzw. Deze cursussen werden georganiseerd in het kader van het reguliere aanbod of in het kader van vorming op maat¹⁰. De vraag neemt toe en kan vandaag —wegens het tekort aan bekwame docenten— niet altijd meer ingevuld worden.

Daarnaast zien we een nieuw verschijnsel opduiken. Meer en meer gebarentaalgebruikende dove jongeren worden in het regulier onderwijs geïntegreerd met een tolk VGT. We zien dan ook bijzonder veel interesse voor VGT bij de mensen die hiermee in aanraking komen (medeleerlingen, leerkrachten, enzovoort).

IX. Besluit

Het is duidelijk dat de Vlaamse Gebarentaal momenteel evolueert van een taal die uitsluitend een soort ondergronds bestaan kent naar een taal met een ruimere maatschappelijke rol. Het grote succes van de petitie voor de erkenning van VGT toont aan dat er voor deze evolutie een ruim maatschappelijk draagvlak bestaat. Zoals mag blijken uit voorliggende tekst heeft ook de Vlaamse overheid al een aantal belangrijke stappen gezet. De culturele erkenning van de Vlaamse Gebarentaal is een logische, volgende stap in dat proces. De erkenning kan en zal vaste grond bieden aan reeds bestaande decreten en activiteiten en kan tevens het kader zijn voor toekomstige initiatieven in divergerende beleidsdomeinen als bestuurszaken, onderwijs, werk en media. Een erkenning van de VGT zal resulteren in een win-win-situatie voor de Vlaamse Dovengemeenschap én voor de hele Vlaamse samenleving.

X. Bibliografie omtrent de Vlaamse Dovengemeenschap en de Vlaamse Gebarentaal

Buyens, M. (Red) 2003. Gebarentaaltolken: een brug tussen Doven en Horenden. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

¹⁰ De cursussen in het kader van vorming op maat worden georganiseerd op vraag van organisaties zoals onder meer het Taal— en Instructiecentrum van het Houtland vzw in Torhout, de Vlaamse Gemeenschap dienst Emancipatie en Vorming, het Koninklijk Orthopedagogisch Centrum in Antwerpen, het Cultureel Centrum De Schelde in Zandvliet, de Beschermde Werkplaats De Waak in Kuurne.

Commissie Nederlandse Gebarentaal (1997). Meer dan een gebaar. Rapport van de Commissie Nederlandse Gebarentaal. Den Haag: Edu Uitgevers.

D'Hoore, R., Vandeveldde, P., & Verstraete, F. (Red.). 1998. Eindrapport over het onderzoek naar de status van de Gebarentaal in Vlaanderen. Destelbergen: Cultuur voor Doven.

De Vriendt, S. & Moerman, D. 1987. Total Communication in the Education of Deaf Children in Flanders. In: Kyle, J. (Ed.), Sign and School. Clevedon: Multilingual Matters, p. 120-131.

De Vriendt, S. & Rasquinet, M. 1990a. Prepositions in a Belgian Sign Language. In: Edmondson, W.H. & Karlsson, F. (Eds.), SLR '87. Papers from the Fourth International Symposium on Sign Language Research, Hamburg: Signum-Verlag, p. 57-65.

De Weerd, K. & Rogiest, M. 2003a. Invulling van Hiaten in het Lexicon van de Vlaamse Gebarentaal: Wiskunde. Gent: Cultuur voor Doven.

De Weerd, K. & Rogiest, M. 2003b. Invulling van Hiaten in het Lexicon van de Vlaamse Gebarentaal: Aardrijkskunde en Geschiedenis. Gent: Cultuur voor Doven.

De Weerd, K., Vanhecke, E., Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. 2003. Op (onder)zoek naar de Vlaamse gebaren-schat. Gent: Cultuur voor Doven.

De Weerd, K., Van Herreweghe, M., Van Mulders, K. & Vermeerbergen, M. 2004. Woordenboek Nederlands-Vlaamse Gebarentaal/Vlaamse Gebarentaal-Nederlands. Gepubliceerd op het web: <http://gebaren.ugent.be/> (eerste publicatie: mei 2004)

Kyle, J. en Allsop, L. (Eds.). 1997 Sign on Europe. A Study of Deaf People and Sign Language in the European Union. Bristol: Centre for Deaf Studies/Brussels: European Union for the Deaf.

Loncke, F. 1982. Fonologische aspecten van gebaren. In: Tervoort, B. (Red.), Hand over Hand. Nieuwe inzichten in de Communicatie van Doven, Muiderberg: Coutinho, p. 105-119.

Loncke, F. 1990a. Modaliteitsinvloed op Taalstructuur en Taalverwerving in Gebarencommunicatie. Doctoraal Proefschrift. Vrije Universiteit Brussel.

Loncke, F. & Quertinmont, S. 1995. Spatial Structure as a Syntactical or a Cognitive Operation: Evidence from Signing and Nonsigning Children. In: Landsberg, M. (Ed.),

Syntactic Iconicity and Linguistic Freezes: The Human Dimension. Berlin: Mouton de Gruyter, p. 343-349.

Loots, G., Devisé, I., Lichtert, G., Hoebrechts, N. Van de Ginste, C. & De Bruyne, I. 2003.

De gemeenschap van doven en slechthorenden in Vlaanderen. Communicatie, taal en verwachtingen omtrent maatschappelijke toegankelijkheid. Gent: Cultuur voor Doven.

Loots, G. 2004. Tweektalig dovenonderwijs: van een of/of mentaliteit naar een en/en benadering. VLOC VISIE, 7:3.

Schermer, T. & Vermeerbergen, M. 2004 Nederlandse Gebarentaal en Vlaamse Gebarentaal: zussen of verre nichtjes? In: Ons Erfdeel, 47:4, p.569-575.

Van Herreweghe, M. 1995. De Vlaams-Belgische Gebarentaal: een Eerste Verkenning. Gent: Academia Press.

Van Herreweghe, M. 2001. SignWriting in de Vlaamse Gebarentaal. Gent: Cultuur voor Doven.

Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. 1998. Thuishoren in een Wereld van Gebaren. Gent: Academia Press

Van Herreweghe, M & Vermeerbergen, M. 2003. Het opsporen en invullen van "gaten" in het lexicon van de Vlaamse Gebarentaal. In: Koole, T., Nortier, J. & Tahitu, B. (Red). Artikelen van de 4e Sociolinguïstische Conferentie. Delft: Eburon, p. 445-454.

Vermeerbergen, M. & De Vriendt, S. 1994. The Repetition of Signs in Flemish Sign Language. In: Ahlgren, I., Bergman, B. & Brennan, M. (Eds.), Perspectives on Sign Language Structure. Papers from the Fifth International Symposium on Sign Language Research. Volume 1, Durham: ISLA, p. 201-214.

Vermeerbergen, M. 1997. Grammaticale Aspecten van de Vlaams-Belgische Gebarentaal. Gentbrugge: Cultuur voor Doven.

Vermeerbergen, M. 1999. Grammaticale Aspecten van de Vlaams-Belgische Gebarentaal-videoboek. Affligem: Vlaams Gebarentaalcentrum.

Vermeerbergen, M. 2003. Gebarentalen zijn Volwaardige Talen. In: Buyens, M. (Red). Gebarentaaltolken: een Brug tussen Doven en Horenden. 20 jaar Tolkenschool in Gent. Leuven: Garant, p. 13-32.

Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. 1999. Linguïstische Aspecten van de Dovencultuur. In: Verstraete, F. & D'hoore, R. (Red). Reflecties over Dovencultuur. Gent, Cultuur voor Doven, p. 37-54.

Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. 2004. 30 Vragen over Gebarentaal in Vlaanderen en 29 Antwoorden-2. Gent: Academia Press/Fevlado-Diversus

Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. (Red) 2004 Gent in Oktober. Gebundelde lezingen van het Congres: "Gebarentaal in Vlaanderen: lexicografische, onderwijs-pedagogische en socio-culturele aspecten". Gent: Academia Press.

XI. Bijlagen

Samenstelling van de Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal

Naam	Categorie
Boonen Diane	scholen voor buitengewoon onderwijs van type 7, zelf doof
<i>Claes Maria (tot 15/09/09)</i>	<i>verenigingen van dove gebarentaalgebruikers, zelf doof</i>
De Clerck Goedele	geen specifieke categorie, zelf doof
De Maere Hilda	tolken Vlaamse Gebarentaal
De Meulder Maartje	verenigingen van dove gebarentaalgebruikers, zelf doof
De Witte Dirk	geen specifieke categorie
Dima Milan	ouders van dove kinderen die Vlaamse Gebarentaalgebruikers zijn, tolken Vlaamse Gebarentaal
Eeckhoudt Eddy (ondervoorzitter)	verenigingen van dove gebarentaalgebruikers, zelf doof
<i>Geudens Sara (tot 25/03/09)</i>	<i>lesgevers Vlaamse Gebarentaal, scholen voor buitengewoon onderwijs type 7, zelf doof</i>
<i>Grootaerd Luc (tot 25/05/09)</i>	<i>scholen voor buitengewoon onderwijs van type 7 (oud-leerkracht)</i>
Heyerick Isabelle (vanaf 14/01/10)	tolken Vlaamse Gebarentaal, taalkundigen met expertise op het vlak van gebarentaalonderzoek
Noben Sven (vanaf 14/01/10)	geen specifieke categorie, zelf doof
Smessaert Isabelle (vanaf 15/06/09)	geen specifieke categorie
Van Herreweghe Mieke (voorzitter)	taalkundigen met expertise op het vlak van gebarentaalonderzoek
Vercruyse Kathleen (vanaf 12/11/09)	Scholen voor buitengewoon onderwijs van type 7, verenigingen van dove gebarentaalgebruikers, zelf doof
Vermeerbergen Myriam	taalkundigen met expertise op het vlak van gebarentaalonderzoek
Verstraete Filip	verenigingen van dove gebarentaalgebruikers, zelf doof
Vlerick Serge	verenigingen van dove gebarentaalgebruikers, zelf doof
<i>Zekiri Florim (tot 25/03/09)</i>	<i>geen specifieke categorie, zelf doof</i>

Huishoudelijk reglement van de Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal

Hoofdstuk I. Opdracht en bevoegdheid

Artikel 1.

De adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, hierna de commissie genoemd, heeft overeenkomstig de bepalingen in het decreet van 5 mei 2006 houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal, tot opdracht:

1. adviezen uit te brengen en voorstellen te formuleren over alle aangelegenheden die betrekking hebben op of weerslag kunnen hebben op het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal;
2. jaarlijks advies uit te brengen over welk aspect in aanmerking komt voor projectsubsidie in het kader van het vermelde decreet;
3. jaarlijks advies uit te brengen over de ingediende projecten in het kader van datzelfde decreet.

Artikel 2.

De commissie formuleert deze adviezen en voorstellen op eigen initiatief, op aanvraag van het Vlaams Parlement of van de Vlaamse Regering. Alle adviezen en voorstellen zijn openbaar.

Hoofdstuk II. Samenstelling, voorzitterschap en voertaal

Artikel 3.

De adviescommissie telt vijftien leden die uit hun midden een voorzitter en ondervoorzitter aanduiden die van verschillend geslacht zijn. Het voorzitterschap en ondervoorzitterschap gelden in principe voor de duur van het mandaat van de commissie.

Artikel 4.

De commissie hanteert tijdens haar vergaderingen Vlaamse Gebarentaal en Nederlands als voertalen. Er worden voor elke vergadering tolken voorzien opdat de vergadering voor iedereen zowel in het Nederlands als in Vlaamse Gebarentaal te volgen is.

Hoofdstuk III. Duur van het mandaat

Artikel 5.

Het mandaat van de leden van de commissie loopt voor de duur van vier jaar. Het eerste mandaat loopt tot eind 2012. Het mandaat is verlengbaar.

Artikel 6.

De Vlaamse Minister, bevoegd met de uitvoering van het decreet van 5 mei 2006 houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal, kan in volgende gevallen leden van de commissie ontslagen:

1. op eigen verzoek van een lid;
2. om ernstige redenen op verzoek van de commissie;
3. als de mandaathouder driemaal na elkaar zonder voorafgaande kennisgeving de vergaderingen van de adviescommissie niet bijwoont;
4. als de mandaathouder activiteiten verricht of functies vervult die onverenigbaar zijn met het mandaat of die een strijdigheid van belangen tot gevolg hebben.

Hoofdstuk IV. Samenroeping en agendabepaling

Artikel 7.

De uitnodigingen voor de vergaderingen van de adviescommissie worden in opdracht van de voorzitter door het secretariaat verstuurd. Bij de uitnodigingen wordt de agenda van de vergadering gevoegd en, indien mogelijk, het verslag van de vorige vergadering. De uitnodigingen worden minstens acht dagen voor de datum van de vergadering aan de leden toegestuurd. De geagendeerde dossiers worden tijdig aan de leden van de adviescommissie toegezonden.

Artikel 8.

De voorzitter stelt, na raadpleging van het secretariaat, de agenda van de vergadering vast. De commissie kan in elke vergadering punten voordragen die op de volgende vergadering geagendeerd worden. Bij hoogdringendheid kunnen bijkomende agendapunten, met de nodige motivering inzake inhoud en dringendheid, aan het secretariaat bezorgd worden. Na overleg tussen voorzitter en secretariaat wordt beslist over agendering.

Hoofdstuk V. Bijeenkomst

Artikel 9.

De vergaderingen van de commissie worden geleid door de voorzitter of, bij zijn afwezigheid, door de ondervoorzitter.

Artikel 10.

De adviescommissie kan enkel geldig bijeenkomen en beraadslagen indien tenminste de helft plus één van het aantal leden aanwezig is. Wordt het quorum niet bereikt, dan gelden de tijdens de vergadering geformuleerde adviezen als voorwaardelijk. De adviezen worden pas definitief nadat ze op de eerstvolgende vergadering van de adviescommissie waarop het quorum wel bereikt wordt, bevestigd worden.

Artikel 11.

Elk lid kan zich per schriftelijke volmacht laten vertegenwoordigen. Elk aanwezig lid kan slechts één afwezig lid vertegenwoordigen.

Artikel 12.

De commissie beraadslaagt collegiaal over de uit te brengen adviezen, volgens de procedure van de consensus.

Als er geen consensus kan worden bereikt, wordt er gestemd en wordt de stemmenverhouding in het advies vermeld. Voorzitter, ondervoorzitter en elk individueel commissielid heeft één stem. Er kan een minderheidsnota aan het advies worden toegevoegd.

De stemming in de commissie gebeurt in principe bij handopsteking.

Hoofdstuk VI. Termijn

Artikel 13.

De commissie verstrekt adviezen binnen een termijn van dertig dagen na de datum van ontvangst van de adviesaanvraag. In geval van spoed, die met redenen wordt omkleed, kan de Vlaamse Regering de termijn inkorten zonder dat die minder dan tien werkdagen mag bedragen.

Hoofdstuk VII. Organisatie

Artikel 14.

Het verslag van de vergadering wordt door het secretariaat opgesteld na elke vergadering. Dit verslag vermeldt de datum, de namen van de aanwezigen, de verontschuldigten en de afwezigen, de behandelde agendapunten, de geformuleerde adviezen en de uitslag van de eventuele stemmingen.

Een afschrift van het verslag wordt aan de minister toegezonden.

De goedkeuring van het verslag door de commissie gebeurt op de eerstvolgende vergadering waarbij het quorum wordt bereikt.

Artikel 15.

De besprekingen in de adviescommissie zijn vertrouwelijk.

Hoofdstuk VII. Externe expertise en subcommissies

Artikel 16.

Wanneer een agendapunt technisch of inhoudelijk zo complex is dat uitleg en/of aanwezigheid van een externe expert noodzakelijk is, kan de commissie steeds dergelijke experts uitnodigen op haar vergadering.

Artikel 17.

De commissie kan eventueel beslissen een subcommissie op te richten rond een bepaald, afgebakend technisch onderwerp om dit onderwerp verder uit te klaren en een voorstel van advies te formuleren voor de commissie. Dergelijke subcommissie rapporteert aan de commissie en het uiteindelijke advies wordt door de commissie geformuleerd.

Hoofdstuk VIII. Slotbepaling

Artikel 18.

De adviescommissie treedt enkel via haar voorzitter naar buiten. De voorzitter treedt in deze niet eigenmachtig op maar overlegt hierover voorafgaandelijk met de adviescommissie.

Beroepscompetentieprofiel Tolk Vlaamse Gebarentaal (m/v)

28 november 2008

1. Inleiding

Dit beroepscompetentieprofiel voor tolken Vlaamse Gebarentaal is een actualisering van een profiel dat eerder aan de SERV bezorgd werd. Het kwam tot stand na uitgebreide consultatie van tolken, gebruikers, de tolkenopleidingen en andere belanghebbenden. Het profiel werd goedgekeurd op 28 november 2008 door de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal van de Vlaamse overheid. Het profiel werd voorbereid binnen de subcommissie 'Beroepscompetentieprofiel Tolken Vlaamse Gebarentaal' op 4 november 2008. Op deze vergadering waren volgende personen en organisaties vertegenwoordigd:

- Maartje De Meulder (VGT gebruiker, medewerker Fevlado vzw, medeoprichter van het Doof Actie Front).
- Dirk De Witte (directeur van het Communicatie Assistentie Bureau (CAB vzw))
- Eddy Eeckhoudt (VGT gebruiker)
- Hilda De Maere (tolk VGT, coördinator van de opleiding VGT en van de opleiding Tolk VGT aan het CVO-VSPW Gent)
- Serge Vlerick (VGT gebruiker en lesgever VGT in de tolkenopleiding aan het CVO-VSPW Gent)
- Filip Verstraete (VGT gebruiker, voorzitter Fevlado vzw)
- Mieke Van Herreweghe (linguïst en medeoprichter van het Vlaams GebarentaalCentrum vzw)
- Isabelle Heyerick (via e-mail, tolk VGT, medeoprichter van vzw Tenuto)

2. Exacte benaming

Tolk Vlaamse Gebarentaal

3. Globale beschrijving van het beroep

3.1. Kernachtige beschrijving

De tolk wordt ingeschakeld in situaties waarbij het tolken tussen de Vlaamse Gebarentaal en een gesproken taal (c.q. het Nederlands) gewenst is.

Een tolk Vlaamse Gebarentaal werkt:

- als hoog gekwalificeerde tolk;
- als gemeenschapstolk en/of;
- als onderwijstolk.

Het tolken gebeurt meestal simultaan, soms consecutief.

3.2. Beschrijving van de beroepscontext (in loondienst of als zelfstandige) van de tolk Vlaamse Gebarentaal

- Organisatievorm

◇ Erkenning van de tolk:

Om het beroep van tolk Vlaamse Gebarentaal uit te oefenen, vraagt de gediplomeerde tolk Vlaamse Gebarentaal een erkenning aan bij de vigerende instanties, zoals het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) waar de gediplomeerde tolk de deontologische code moet ondertekenen om een erkenning te kunnen verkrijgen.

◇ Statuut van de tolk Vlaamse Gebarentaal:

De tolk Vlaamse Gebarentaal oefent zijn/haar beroep uit als zelfstandige en/of in loondienst.

- Actieradius
 - ◇ De hoog gekwalificeerde tolk tolkt in settings die cognitief meer veeleisend zijn. Enkele specifieke situaties waarbij de inzetbaarheid van een hoog gekwalificeerde tolk aangewezen is, zijn de volgende:
 - Opdrachten in de justitiële sfeer: communicatie met het gerecht.
 - Opdrachten in de academische sfeer: conferentie, congres, e.d.m.
 - Opdrachten in het hoger onderwijs: lessen in academisch gerichte bacheloropleidingen, masteropleidingen, postgraduaatsopleidingen e.d.m.
 - Opdrachten in de zakelijke sfeer: conferentie, congres, onderhandelingen, zakelijke meeting, enz.
 - Opdrachten in de politieke sfeer: vergadering, commissie, debat, enz.
 - Opdrachten in de media: communicatie op TV, interview in gesproken en geschreven pers, enz.
 - Opdrachten in specifieke medische settings: psychiatrie, levensbedreigende situatie, communicatie naar aanleiding van een medische ingreep, enz.
 - Opdrachten met een meertalige setting: tolken van en naar een derde taal.
 - ◇ De onderwijstolk tolkt in onderwijssettings:
 - Opdrachten in het voltijds en deeltijds middelbaar onderwijs.
 - Opdrachten in het volwassenenonderwijs.
 - Opdrachten in professioneel gerichte bacheloropleidingen.
 - ◇ De gemeenschapstolk tolkt in overige situaties:
 - Opdrachten in de leefsfeer: gesprekken met een advocaat, notaris, geneesheer, openbare instellingen, de politie, tijdens oudercontact, bij gezinsbegeleiding, in het verenigingsleven, bij aankopen, religieuze aangelegenheden, uitstappen, reizen, vrijetijdscursus, enz.
 - Opdrachten in de arbeidssfeer: personeelsvergadering, functionerings- en evaluatiegesprek, sollicitatiegesprek, bijscholingscursus, vorming, beroepsopleiding, enz.

Indien een tolk Vlaamse Gebarentaal de vereiste kwalificaties heeft, kan hij/zij in alle domeinen actief zijn.

4. Vereiste opleiding

Dit zal later ingevuld worden, nadat opleidingsprofielen besproken zijn.

5. **Specifieke beschrijving van de beroepsactiviteiten**

5.1. Typefunctie, deelfunctie, taak van de tolk Vlaamse Gebarentaal

Typefunctie:

meertalige communicatie

Deelfunctie 1: voorbereiden

- Teksten en documenten analyseren
Afhankelijk van de opdracht wordt tolkwerk voorbereid door teksten en documenten in verband met de voorbereide tolkbeurt kritisch te lezen en vooral op het stuk van terminologie in de beide talen ernstig te bestuderen.
- Informatiebronnen bepalen
Het bepalen van de nodige informatiebronnen, vaak onder tijdsdruk, is voor de tolk van uitermate groot belang. De computertechnologie komt hem/haar wel te hulp: vele informatiebronnen zijn momenteel op een elektronische informatiedrager beschikbaar.
- De tolk Vlaamse Gebarentaal bereidt de tolkopdracht voor:
 - ◇ door zich te (laten) informeren over plaats, tijd en inhoud van de tolkopdracht.
 - ◇ door van tevoren zonodig relevant materiaal met betrekking tot de opdracht te bestuderen.
 - ◇ door na te gaan of de opdracht geschikt is voor één tolk dan wel of het een opdracht betreft voor twee of meerdere tolken (bv. teamtolken)
 - ◇ door opdrachtgevers/betrokkenen vooraf te informeren over de rol en de functie van de tolk Vlaamse Gebarentaal en bij de introductie opdrachtgevers te informeren over de beroepscode.
 - ◇ door samen met de opdrachtgevers de plaats van de tolk en andere betrokkenen in de setting te bepalen.
 - ◇ door te wijzen op de noodzaak van optimale omstandigheden met betrekking tot licht, geluid (bv. micro voor de stemtolk) en comfort van zitten/staan (bv. verhoogje of goede stoel)

Deelfunctie 2: research

- Bronnenmateriaal consulteren

De bronnen die de tolk heeft opgespoord, moet hij/zij bestuderen met het oog op de efficiënte voorbereiding van zijn/haar tolkwerk.

- Vakspecialisten raadplegen

Het raadplegen van vakspecialisten is vaak onvermijdelijk bij de voorbereiding van tolkwerk in verband met erg gespecialiseerde onderwerpen.

- Technologische en andere equivalenten opzoeken

Voor de tolk is een vlot inzicht in de elektronische hulpmiddelen (termenbanken) en kennis van multilinguale vakwoordenboeken en gelijksoortige bronnen die hem/haar de voorbereiding van het werk mogelijk maken, helemaal onontbeerlijk.

Deelfunctie 3: reizen en presenteren

- De plaats waar de tolkopdracht zich voltrekt wordt als regel bepaald door de opdrachtgevers.

- De tolk Vlaamse Gebarentaal dient een kwartier voor aanvang op de plaats van de opdracht aanwezig te zijn.

- De tolk Vlaamse Gebarentaal zal qua kleding en uiterlijk rekening houden met de omstandigheden waarin hij/zij terecht komt.

Deelfunctie 4: creëren

- Vertaling realiseren

Voor zijn/haar toehoorder gebruikt de tolk een natuurlijke taal, waarbij niet onmiddellijk opvalt dat hij of zij vertaalt. Grote trouw aan de boodschap gaat bijgevolg samen met een zekere taalkundige creativiteit.

◇ De tolk Vlaamse Gebarentaal tolkt of vertaalt de boodschap vanuit de brontaal naar de doeltaal. De brontaal kan de Vlaamse Gebarentaal zijn waarbij de doeltaal het gesproken Nederlands is (stemtolken) of het geschreven Nederlands (vertalen).

◇ Omgekeerd kan de brontaal het gesproken of geschreven Nederlands zijn, waarbij de Vlaamse Gebarentaal de doeltaal is. (Soms kan het ook wel zijn dat de bron- of doeltaal een andere gesproken/geschreven taal dan het Nederlands is. In principe is dat beperkt tot het Engels en het Frans.)

◇ Bij de overdracht van de boodschap houdt de tolk rekening met cultuurverschillen en de metacommunicatie.

◇ De tolk Vlaamse Gebarentaal past zich aan aan het taalregister van de opdrachtgevers.

◇ De tolk Vlaamse Gebarentaal grijpt in als omstandigheden binnen de tolksituatie het tolken ongunstig beïnvloeden.

Deelfunctie 5: signaleren en informeren

Als de tolk Vlaamse Gebarentaal merkt dat er tussen de opdrachtgevers misverstanden ontstaan of dreigen te ontstaan als gevolg van een gemis aan kennis van de wederzijdse cultuur, normen en gebruiken waardoor de werkomstandigheden van de tolk negatief beïnvloed (kunnen) worden, zal de tolk Vlaamse Gebarentaal dit kenbaar maken. Eventueel kan de tolk aanvullende informatie verstrekken.

Deelfunctie 6: administreren

De tolk Vlaamse Gebarentaal voert een administratie met betrekking tot de tolkopdrachten. Bij alle administratie met betrekking tot tolkopdrachten is zorgvuldigheid vereist in verband met de privacy van de opdrachtgever.

5.2. Contextgegevens

Werkomstandigheden

Voor "live"-opdrachten begeeft de tolk Vlaamse Gebarentaal zich steeds naar de plaats waar de opdracht plaatsvindt. Voor hoog gekwalificeerde tolken en gemeenschapstolken variëren de plaatsen van de dagelijkse opdrachten heel sterk, tenzij in bepaalde onderwijs- of arbeidssituaties waar men zich meer regelmatig naar dezelfde plaats begeeft. Via het tolkenbureau of via de opdrachtgever ontvangt de tolk de praktische gegevens over de opdracht (tolkadres, uur, contactpersoon, enz.). De onderwijstolk heeft idealiter een aantal vaste plaatsen waar de opdrachten plaatsvinden. Daarnaast bestaat ook het afstandstolken waar de tolk de vertolking tussen de beide talen verzorgt via een soort systeem van video-conferencing (dit is in Vlaanderen nog niet erg gebruikelijk, maar komt voor). De "live" werkomstandigheden zijn meer specifiek:

- voor de hoog gekwalificeerde tolk:
 - op de rechtbank;
 - op een podium;
 - in het hoger onderwijs;
 - in een vergaderruimte;
 - in (eventueel publieke) politieke vergaderingen, commissies en raden (Vlaams Parlement, Senaat, gemeenteraad, OCMW raad, enz.);
 - in een TV studio, op de radio;
 - in een ziekenhuis;
 - in andere openbare en publieke settings.

- voor de onderwijstolk:
 - in het middelbaar onderwijs, voornamelijk in de klas (maar bv. ook bij infomomenten, eventueel examens, e.d.m.);
 - in het volwassenenonderwijs, voornamelijk in de klas (maar bv. ook bij infomomenten, eventueel examens e.d.m.);
 - in professioneel gerichte bacheloropleidingen, voornamelijk in de klas (maar bv. ook bij infomomenten, eventueel examens, e.d.m.).

- voor de gemeenschapstolk:
 - in een huisarts- of tandartspraktijk, een kantoor van een vrij beroep, ...
 - contacten met de overheid: plaatselijk, regionaal of landelijk, ...
 - politiekantoor, ...
 - ouderavonden op de school van de kinderen, ...
 - therapeutische behandelingen, ...
 - koop en verkoop van roerende en onroerende goederen, ...
 - kerk, gemeentehuis, crematorium: huwelijk, doop, uitvaart, ...
 - recreatieve situaties: feesten, uitstappen, stadsbezoeken, ...
 - culturele activiteiten: museum, theater, ...
 - sollicitatiegesprekken, ...
 - bedrijfsopleidingen, eerder informele vergaderingen, ...
 - en andere.

De tolk moet steeds op een goed zichtbare plaats kunnen staan en/of zitten met de juiste en voldoende lichtinval op de plaats waar de tolk zich bevindt. Voor het stemtolken is eventueel een microfoon wenselijk (bv. bij het tolken naar een gesproken taal in grotere ruimtes). De aanwezigheid van een collega bij het teamtolken (vooral voor hoog gekwalificeerde tolken) kan wenselijk zijn.

Hulpmiddelen

De tolk en het tolkenbureau verkrijgen van de opdrachtgever op voorhand een duidelijke omschrijving van de inhoud van de tolksessie. De tolk kan zich dan op de tolksessie voorbereiden aan de hand van volgende hulpmiddelen:

- databanken,
- encyclopedieën,
- handboeken / Cd-roms,
- informanten (dove en horende vakspecialisten),
- het internet,
- moedertaalsprekers / moedertaalgebaarders,
- parallelle teksten,
- telecommunicatiesystemen,
- terminologiebanken,
- woordenboeken,
- video's, cd's, dvd's, enz.

Graad van verantwoordelijkheid

- wat de uitvoering van de tolkopdracht betreft:
 - ◊ zelfstandig t.o.v. opdrachtgever
 - ◊ in teamverband:
 - voor hoog gekwalificeerde tolken: eventueel teamtolken;
 - voor onderwijstolken: overleg met het onderwijs- en begeleidingsteam.

wat de administratieve procedure betreft (intake opdrachten en inning honoraria):

- ◊ bijstand door het centraal tolkenbureau en of een andere werkgever.

Verwachte resultaten

De boodschap in de brontaal wordt zo adequaat mogelijk en in de geëigende vorm overgebracht in de doeltaal, in de vorm van een consecutieve of simultane vertaling.

Aangepaste wetgeving (anno 2008)

- ◊ Wat betreft opdrachten in het kader van de leefsfeer regelt een Besluit van de Vlaamse Regering de tussenkomst van de overheid in tolkkosten van Dove personen.
- ◊ Wat betreft opdrachten in het kader van de arbeidssfeer regelt een tweede Besluit van de Vlaamse Regering de tussenkomst van de overheid in tolkkosten van Dove personen op het vlak van werk en van sollicitaties.
- ◊ Wat betreft opdrachten in het kader van onderwijs kan de Minister van Onderwijs tussenkomen in de tolkkosten.
- ◊ Wat betreft opdrachten in het kader van justitie zijn voor bepaalde situaties tussenkomsten in de tolkuren voorzien door het Ministerie van Justitie.

6. Ondersteunende kennis en vaardigheden

6.1. Taalvaardigheden

De tolk zal zich vloeiend kunnen uitdrukken in het Nederlands en de Vlaamse Gebarentaal. Deze vaardigheden moeten kunnen worden toegepast:

- binnen conversaties in verschillende taalregisters en op verschillende niveaus;
- in vloeiend gesproken Nederlands, zonder opvallend accent en met een passende intonatie;
- in vloeiende Vlaamse Gebarentaal, met passende gelaatsuitdrukkingen en een aangepaste grootte van de gebarenruimte.

De tolk is in staat aan een normaal spreek- en gebarentempo te tolken.

6.2. Sociale en communicatieve vaardigheden

Op sociaal gebied zal de tolk Vlaamse Gebarentaal zich normatief moeten kunnen bewegen in diverse maatschappelijke situaties en zich soepel kunnen aanpassen. Een interactie tussen mensen en een conversatie is gebonden aan regels. De regels die gelden tussen horende mensen onderling zijn niet altijd gelijk aan de regels die bij dove mensen gebruikelijk zijn, bijvoorbeeld het beurtneem-patroon in de conversatie. De tolk behoort op een flexibele manier met deze verschillen om te kunnen gaan, zonder één van de partijen achter te stellen of tekort te doen.

6.3. Kennis en inzicht

Om handelingen en vaardigheden te kunnen integreren en toepassen in uiteenlopende situaties op de gevraagde momenten en om goed te kunnen functioneren in diverse tolksettings, is naast bekwaamheden, vaardigheden en toepasbare kennis, een flinke dosis latente kennis en algemene ontwikkeling gewenst:

- ◇ kennis van de structuur en de grammatica van de Nederlandse taal en van de Vlaamse Gebarentaal;
- ◇ kennis van de meest toegepaste communicatievormen en -systemen voor dove, slechthorende, doofblinde en plots/laat-dove mensen;
- ◇ kennis van de methoden en technieken van het tolken en vertalen;
- ◇ kennis van maatschappelijke en sociale structuren, in het bijzonder: kennis van de cultuur, de normen, waarden en gebruiken binnen de dovenwereld en kennis van de cultuur, de normen, waarden en gebruiken van de horende maatschappij;
- ◇ kennis van de relatie tussen de horende en de dovenwereld;
- ◇ kennis en inzicht in de (meta)communicatie;

- ◇ kennis van de geschiedenis van de dovenwereld;
- ◇ kennis van correcte articulatiepatronen;
- ◇ kennis van de beroepscode;
- ◇ kennis van de bestaande hulpmiddelen voor doven en slechthorenden;
- ◇ kennis van en vaardigheid in het hanteren van de hierboven beschreven hulpmiddelen van de tolk, met inbegrip van ICT-vaardigheden;
- ◇ kennis van en vaardigheid in het aanwenden van de technieken van het tolken.

plus specifiek voor de hoog gekwalificeerde tolk en de gemeenschapstolk:

- ◇ ruime juridische en sociaal-economische kennis;
- ◇ kennis van de maatschappelijke structuren in Vlaanderen en België;
- ◇ kennis van technieken om te tolken voor een groot en divers publiek;
- ◇ kennis van de houding van een tolk op een podium;

plus specifiek voor de hoog gekwalificeerde tolk:

- ◇ basiskennis van internationaal gebruikte gebaren;
- ◇ basiskennis Engels en Frans;

plus specifiek voor de onderwijstolk:

- ◇ didactische inzichten m.b.t. het onderwijs aan dove kinderen en jongeren;
- ◇ inzicht in de plaats van de tolk in het onderwijs aan dove jongeren en volwassenen;
- ◇ kennis van de schoolvakken (en de daarin gebruikte terminologie) die getolkt moeten worden;
- ◇ inzicht in de ontwikkeling van het (gesproken en geschreven) Nederlands bij dove kinderen en jongeren;
- ◇ kennis van onderwijsstructuren in Vlaanderen.

7. Beroepshoudingen

In de volgende tabellen wordt volgende schaal gebruikt: 4 heel belangrijk, 3 belangrijk, 2 eerder onbelangrijk, 1 totaal onbelangrijk.

7.1. Bepalen van de belangrijkste beroepshoudingen bij hoog gekwalificeerde tolken en gemeenschapstolken.

	4	3	2	1
Aandacht voor competentieontplooiing		X		
Accuratesse	X			
Assertiviteit	X			
Beslissingsvermogen		X		
Contactbereidheid	X			
Dienstverlenende ingesteldheid				X
Discretieplicht	X			
Doorzettingsvermogen	X			
Empathie	X			
Flexibiliteit	X			
Imagobewustzijn	X			
Kritische ingesteldheid			X	
Leergierigheid	X			
Loyauteit		X		
Omgaan met stress	X			
Open staan voor feedback	X			
Organisatievermogen		X		
Resultaatgerichtheid		X		
Veiligheids- en milieubewustzijn				X
Zelfstandigheid	X			
Zin voor initiatief		X		
Zin voor samenwerking		X		
Zin voor synthese	X			

7.2. Bepalen van de belangrijkste beroepshoudingen bij onderwijstolken.

	4	3	2	1
Aandacht voor competentieontplooiing			X	
Accuratesse	X			
Assertiviteit	X			
Beslissingsvermogen		X		
Contactbereidheid	X			
Dienstverlenende ingesteldheid			X	
Discretieplicht	X			
Doorzettingsvermogen	X			
Empathie	X			
Flexibiliteit	X			
Imagobewustzijn		X		
Kritische ingesteldheid			X	
Leergierigheid	X			
Loyauteit		X		
Omgaan met stress		X		
Open staan voor feedback		X		
Organisatievermogen		X		
Resultaatgerichtheid	X			
Veiligheids- en milieubewustzijn			X	
Zelfstandigheid	X			
Zin voor initiatief		X		
Zin voor samenwerking		X		
Zin voor synthese	X			

7.3. Selecteren en concretiseren van de belangrijkste beroepshoudingen

Volgende clusters van beroepshoudingen werden overgehouden:

1. Leergierigheid
Zin voor synthese

2. Accuratesse
Assertiviteit
Contactbereidheid
Discretieplicht
Flexibiliteit
Open staan voor feedback

3. Loyauteit

4. Beslissingsvermogen
Doorzettingsvermogen
Empathie
Imagobewustzijn
Omgaan met stress
Organisatievermogen
Zin voor initiatief

5. Zelfstandigheid
Zin voor samenwerking

7.4. Gedragsindicatoren

De beroepshoudingen kunnen als volgt geconcretiseerd worden in gedragsindicatoren:

Wetenschappelijke aanpak

◇ Leergierigheid

Voortdurend de kennis van het Nederlands (en eventueel het Engels en/of het Frans) en de Vlaamse Gebarentaal verrijken en de resultaten van recent taalkundig onderzoek naar de Vlaamse Gebarentaal opvolgen. Voortdurend de kennis van de domeinen waarin men zich specialiseert en zijn/haar algemene kennis verbreden en verdiepen. Alle nieuwe ontwikkelingen op het gebied van het vak volgen.

◇ Zin voor synthese

In staat zijn om alle gegevens (informatie) in een coherent geheel bijeen te brengen en consistente vertolkingen en vertalingen te produceren.

Houding tegenover de opdrachtgever

◇ Accuratesse

Steeds streven naar de grootst mogelijke stiptheid en nauwkeurigheid bij het uitvoeren van opdrachten en het naleven van afspraken.

◇ Assertiviteit

Durven eisen stellen aan opdrachtgever en/of omgeving om een kwalitatief hoogstaand werk af te leveren.

Ter info: vragen trager, luider te spreken, opstelling t.o.v. de dove persoon, teksten op voorhand vragen, ...

◇ Contactbereidheid

Bereid zijn om contacten te leggen en te onderhouden, ook in moeilijke situaties, met name met mensen met verschillende opvatting en achtergrond.

◇ Discretieplicht

Strikte geheimhouding kunnen bewaren over wat de tolk tijdens een tolksituatie hoort, ziet of leest; kunnen zwijgen over alle informatie die met de opdracht te maken heeft, met inbegrip van het feit dat er een tolkopdracht plaatsgehad heeft.

◇ Flexibiliteit

In staat zijn zich aan de specifieke eisen van elke opdracht aan te passen.

◇ Open staan voor feedback

Open staan voor constructieve feedback van de opdrachtgever m.b.t. de tolkopdracht.

Houding tegenover de beroepsorganisatie en collega's

◇ Loyauteit

Zich stipt houden aan de regels en afspraken in de beroepswereld. De loyaliteit speelt ook tegenover het tolkenteam waarin gewerkt wordt.

Een tolk met verantwoordelijkheidsgevoel zal niet klaplopen op de prestaties van een ander.

Aanpak van het werk

◇ Beslissingsvermogen

Snel kunnen reageren op alle onvoorziene situaties.

◇ Doorzettingsvermogen

In staat zijn kwalitatief hoogstaand werk af te leveren, ook wanneer de opdracht moeilijk en / of omvangrijk is, ook wanneer de arbeidsomstandigheden niet ideaal zijn.

◇ Empathie

In staat zijn om zich in te leven in de denkwereld / cultuur van de spreker of van de dove persoon m tot een juiste interpretatie te komen.

◇ Imagobewustzijn

Aandacht hebben voor de impact die het eigen gedrag en voorkomen op anderen kan hebben.

◇ Omgaan met stress

Meer dan gemiddelde stressbestendigheid omdat de te vertolken boodschap zelden van tevoren gekend is en de klanten toch een correcte en onmiddellijke vertolking verwachten.

◇ Organisatievermogen

In staat zijn om zelfstandig, zonder hulp of toezicht, de opdracht uit te voeren en gemaakte afspraken te kunnen nakomen.

◇ Zin voor initiatief

Problemen en taken aanpakken zonder dat het gevraagd wordt of de omstandigheden ertoe dwingen.

Persoonlijkheid

◇ Zelfstandigheid

In staat zijn om zelfstandig, zonder hulp of toezicht, de opdracht uit te voeren.

◇ Zin voor samenwerking

In teamverband (vb. bij het teamtolken) kunnen werken.

Adviestekst Tolken Vlaamse Gebarentaal in het onderwijs

15 september 2009

Advies m.b.t. tolken Vlaamse Gebarentaal in het onderwijs aan dove en slechthorende middelbare scholieren naar aanleiding van de problematische situatie vandaag¹

Naar aanleiding van een ingediend verzoekschrift van vier ouderparen die het recht op toegankelijk inclusief onderwijs opeisen voor hun dove kinderen werd aan de Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal gevraagd om hierover een standpunt in te nemen. In het volgend persbericht van Fevlado wordt toegelicht wat de zaak juist behelst:

Vier ouderparen dienen een verzoekschrift in om voor hun dove kinderen het recht op te eisen op toegankelijk inclusief onderwijs.

Fevlado lobbyt al jarenlang bij het ministerie van Onderwijs om meer tolkuren te verkrijgen voor dove kinderen en jongeren in het inclusief onderwijs, maar vond tot nu toe weinig of geen gehoor. Tal van dove kinderen moeten meer dan de helft van de schooltijd uitzitten zonder communicatie en zonder toegang tot het lesgebeuren. Deze situatie is voor dove kinderen niet alleen onaangenaam en kwetsend, maar hypothekeert ook de kansen op doorstroming naar het hoger onderwijs en later de arbeidsmarkt.

De procedure vormt de eerste toepassing van het op 10 juli 2008 goedgekeurde Gelijkekansen- en gelijkebehandelingsdecreet. De ouders en kinderen worden bijgestaan door het Brusselse advocatenbureau Stibbe, dat deze zaak op pro deo basis behandelt.

De scholen die voor de rechter worden gedaagd en de Vlaamse overheid hebben nagelaten om **redelijke aanpassingen** te treffen voor dove en slechthorende scholieren, omwille van een **manifest gebrek aan tolkondersteuning** (7 van de 30 lessen per week) en een ondoorzichtige **procedure** voor het aanvragen hiervan.

In juli 2009 sprak de Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent zich uit over drie van de vier leerlingen: het huidige tolkenpakket van dove leerlingen maakt een weigering uit van redelijke aanpassingen voor personen met een handicap.

¹ Delen uit deze tekst werden overgenomen uit Vermeerbergen M. & Van Herreweghe M. (red.), Wat (geweest/gewenst) is. Organisaties van en voor doven in Vlaanderen bevraagd over 10 thema's, Gent: Academia Press / Fevlado-Diversus, 2008.

De adviescommissie benadrukt dat het onderwijs aan dove en slechthorende jongeren een genuanceerd en complex verhaal is, maar dat het concept van 100% toegankelijkheid van het middelbaar onderwijs voor dove en slechthorende scholieren uiterst belangrijk is. Die toegankelijkheid kan echter op verschillende manieren gerealiseerd worden. De ideale onderwijssituatie voor dove en slechthorende scholieren zou een reorganisatie binnen het onderwijs vereisen (zie verder). De adviescommissie beseft echter dat dit op de korte termijn, i.e. dit schooljaar, niet haalbaar is, en stelt als overgangssituatie dan voor dat er meer tolken in het middelbaar onderwijs ingeschakeld moeten worden. Hieronder volgt dus een advies op de korte termijn (als overgangssituatie) en aan advies op de middellange termijn (als meer ideale situatie).

1. Advies op de korte termijn

De actuele situatie m.b.t. toegankelijkheid van het middelbaar onderwijs voor dove jongeren is zeer precair. Veel ouders kiezen ervoor hun kinderen naar het gewone onderwijs te laten gaan omdat ze vinden dat de in punt 2 vermelde nadelen van het buitengewoon onderwijs te zwaar doorwegen op de toekomst van hun dove of slechthorende kind. Ze maken op dit moment dan ook vaak de keuze om hun kind te integreren in het reguliere onderwijs met ondersteuning van tolken Vlaamse Gebarentaal. Zoals hierboven gesteld, is er echter een manifest gebrek aan tolkondersteuning binnen het geïntegreerd onderwijs. Vele kinderen in het onderwijs worden hier het slachtoffer van. Omdat de in punt 2 voorgestelde structurele aanpassingen op de korte termijn niet haalbaar zullen zijn, wordt voorgesteld om als overgangssituatie dan toch tenminste het aantal tolkuren voor dove en slechthorende leerlingen in het reguliere onderwijs fors uit te breiden om de gewenste 100% toegankelijkheid van het onderwijs te garanderen. De commissie wijst op het feit dat er bij de aanvang van het "experiment" tolken in onderwijs gestart is met een erg klein aantal beschikbare tolkuren. Elk bijkomend tolkuur lijkt dan ook relatief gezien veel te betekenen, maar in de realiteit zet dit amper zoden aan de dijk. De vraag naar 100% toegankelijkheid in het reguliere onderwijs moet in deze situatie dus gezien worden als 100% dekking van de onderwijsuren en activiteiten extra muros en bijgevolg als een recht op 100% tolkuren. In welke mate dat aantal tolkuren ook effectief opgenomen wordt, dient door de leerling zelf, na overleg met ouders, het schoolteam enz., beslist te worden. Bovendien wil de commissie nog benadrukken dat het niet de bedoeling kan zijn om deze oplossingen op de korte termijn (met 100% tolkuren) voor iedereen te bestendigen op de middellange termijn. Zoals hierboven vermeld, is de commissie op de middellange termijn duidelijk voorstander van structurele veranderingen, maar 100% tolkondersteuning zal nodig blijven voor die scholieren die in de toekomst toch volledig voor geïntegreerd onderwijs willen kiezen.

Het CAB² berekende op basis van een geschat gemiddeld aantal lessen (en dus tolkuren) per week de kostprijs voor dit scenario. Zonder verhoging van het honorarium voor de tolken zou een dekking van 100% lessen voor het CAB betekenen dat er vier keer zoveel middelen nodig zouden zijn als vandaag. Dit heeft ook verstrekkende gevolgen voor het aantal tolken dat nodig zal zijn aangezien er tientallen nieuwe tolken vereist zullen zijn om aan dit scenario een antwoord te kunnen bieden. Tientallen nieuwe tolken aantrekken wordt volgens het CAB quasi onhaalbaar op basis van het huidige statuut en honorarium van de tolken. Ook daar moet dus aan gesleuteld worden. Er zal bijkomende financiële ruimte voorzien moeten worden voor een meer realistisch tolkhonorarium.

100% toegankelijkheid van het gewoon onderwijs veronderstelt minstens:

- ◇ een voldoende aantal tolkuren: de uitbreiding van het totale budget dient gelijk te lopen met het aantal leerlingen dat integreert;
- ◇ de mogelijkheid om deze tolkuren ook te kunnen uitvoeren, i.e. een aanpassing van het honorarium en statuut van de tolken
- ◇ de garantie dat een leerling tijdens zijn/haar studies op een minimum aantal tolkuren kan rekenen (op dit moment is enkel een maximum vastgelegd);
- ◇ tolken die kwaliteitsvol tolkwerk kunnen leveren;
- ◇ een aanpassing van de starre en verouderde administratieve regelgeving m.b.t. het inzetten van tolken.

De commissie wil ook duidelijk stellen dat tolken geen G.On.-begeleiders zijn en dat het niet de bedoeling kan zijn om de uren van de G.On.-begeleiding in te leveren ten voordele van tolkuren. Beide hebben een noodzakelijke, maar duidelijk verschillende functie.

Het inzetten van tolken VGT zou trouwens ook binnen het dovenonderwijs mogelijk moeten zijn. We denken hierbij aan situaties zoals interim-leerkrachten die nog geen VGT kennen, leerkrachten die slechts één vak geven aan dove leerlingen, beginnende leraren, ... Op dit moment is de inzet van tolken binnen het buitengewoon onderwijs niet mogelijk en kampen dove leerlingen met grote barrières in bovengenoemde situaties. Ook binnen het dovenonderwijs dient de continuïteit van de toegankelijkheid van het lesprogramma gegarandeerd te kunnen worden.

² Het CAB staat voor het "Communicatie Assistentie Bureau", een door de Vlaamse overheid gesubsidieerd VGT-tolkenbemiddelingsbureau.

2. Advies op de middellange termijn.

2.1. Volwaardige keuze tussen gewoon middelbaar onderwijs en buitengewoon secundair type-7-onderwijs

Momenteel kunnen dove en slechthorende leerlingen naar de middelbare school gaan binnen het reguliere onderwijs of binnen het buitengewoon type-7-onderwijs. Dat zijn twee erg sterk van elkaar verschillende leeromgevingen met elk belangrijke voor- en nadelen.

In het buitengewoon onderwijs hebben dove kinderen een peer group waarmee ze kunnen communiceren en zich identificeren. Ook is er meer kans op een toegankelijk aanbod van het onderwijs, uiteraard op voorwaarde dat leerkrachten over de gepaste communicatievaardigheden en over de specifieke kennis en vaardigheden beschikken die van belang zijn binnen het onderwijs aan dove kinderen. Dit kan het beste gegarandeerd worden binnen een bilinguaal – bicultureel programma (met Nederlands en Vlaamse Gebarentaal als evenwaardige talen). Het buitengewoon onderwijs kampt echter ook met een aantal minpunten: zo wordt de populatie kinderen/jongeren steeds kleiner omdat meer en meer kinderen/jongeren integreren in het gewoon onderwijs, is de keuze wat betreft opleidingsmogelijkheden (erg) beperkt, moeten kinderen/jongeren vaak ver reizen om hun school te bereiken. Bovendien, en dit is één van de grootste knelpunten, kan het buitengewoon secundair onderwijs geen diploma's uitreiken.

Het gewoon onderwijs biedt enkele aantrekkelijke perspectieven die het buitengewoon onderwijs niet kan bieden: een school in de nabije omgeving (waar misschien de broers en zussen ook naar school gaan), contacten met horende leeftijdsgenoten, voor het middelbaar onderwijs een brede waaier aan opleidingsmogelijkheden en de mogelijkheid een diploma te behalen. Het gewoon onderwijs houdt echter ook risico's in. Kinderen/jongeren kunnen er geïsoleerd zijn op het vlak van communicatie omdat zij vaak als enige dove scholier schoollopen in een "horende" school. Er zijn risico's met betrekking tot identificatie en socialisatie, omdat deze kinderen/jongeren in veel gevallen weinig tot geen contact hebben met dove leeftijdsgenoten. Voor jongere kinderen geldt dat ook de taalontwikkeling (en specifiek dan de verwerving van Vlaamse Gebarentaal) in het gedrang kan komen omdat er buiten het buitengewoon onderwijs nauwelijks (structurele) mogelijkheden zijn om VGT te leren.

Ouders van dove en slechthorende jongeren en de jongeren zelf moeten de kans krijgen om op basis van een evenwichtige inschatting van de mogelijkheden en de eigenheid van hun kind / zichzelf te kiezen voor de ene of de andere setting. Op dit moment is die keuze er eigenlijk niet: zeker voor het middelbaar onderwijs biedt het gewoon onderwijs meer mogelijkheden wat betreft niveau en studierichtingen en in het buitengewoon onderwijs is het niet mogelijk om een diploma te halen (enkel vanuit het gewoon onderwijs kan dus doorgestroomd worden naar hoger onderwijs). Daardoor voelen veel ouders dat ze voor een dilemma staan en geen optimale keuze kunnen maken op basis van de eigenheid en mogelijkheden van hun kind. Ook bijvoorbeeld ouders (en de jongeren zelf) die zoon of dochter graag zouden zien schoollopen samen met andere dove kinderen/jongeren kiezen nu niet zelden voor gewoon onderwijs. Een veel gehoord argument hier is dat dit de enige manier is om de deur naar hoger onderwijs open te houden. Ook de ruime keuze aan studierichtingen wordt vaak genoemd als argument.

2.2. Nood aan nieuwe organisatievormen

Om een vrije keuze tussen gewoon en buitengewoon onderwijs te garanderen, is het dus uiterst belangrijk dat het niveau en het aanbod van het buitengewoon onderwijs en het gewoon onderwijs gelijkwaardig zijn en dat het buitengewoon onderwijs gelijkwaardige diploma's kan uitreiken. Ook het aanbieden van een ruime keuze aan studierichtingen wordt echter alsnog moeilijker te realiseren. Onder meer ten gevolge van de huidige ongelijkwaardigheid tussen buitengewoon en gewoon onderwijs bestaat een reële kans op een verdere schaalverkleining van het buitengewoon onderwijs. Binnen de dovenscholen wordt zelfs de vraag gesteld of er over enkele jaren nog wel dove leerlingen zonder bijkomende beperking zullen overblijven in het buitengewoon middelbaar onderwijs. Aangezien dit de vrije keuze van ouders nog meer zou beperken, is dat helemaal geen wenselijke evolutie. Omdat het echter om een kleine doelgroep gaat, die zich niettemin in een unieke situatie bevindt, lijkt het voor Vlaanderen dus aangewezen om te zoeken naar en te pleiten voor nieuwe organisatievormen wat betreft het middelbaar onderwijs voor dove en slechthorende leerlingen. Dat zal moeten gebeuren in overleg met alle actoren in het veld. De adviescommissie is er voorstander van om dit overleg zo snel mogelijk op gang te laten komen.

2.3. Volwaardige plaats van VGT en Dovencultuur binnen het curriculum

Dove kinderen en jongeren hebben recht op een vak VGT en Dovencultuur en contact met andere dove kinderen en volwassen dove rolmodellen. Het belang van cultureel dove rolmodellen wordt te vaak onderschat. Dit veronderstelt dat de vakken VGT en Dovencultuur een volwaardige plaats krijgen binnen het curriculum, dat er meer doof personeel aangeworven kan worden en dat dit vlotter mogelijk wordt.

September 2009

Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal